

min nationalpark

SKJOLDUNGERNES LAND

// NUMMER 03
SOMMER 2021

TEMA

FJORDLIV

*Fugle, folk og
splinternye stenrev*

KLAR PARAT PEDAL

FIND INSPIRATION
TIL CYKELTURE
I NATIONALPARKEN

REPORTAGE

FLAGERMUS EKSPERIMENTET

i Bidstrup Skovene

Staycation

TAG PÅ SOMMERFERIE I DANMARKS
5 NATIONALPARKER

GÅ I MALERNES FODSPOR

på skjoldungestien

KÆRE LÆSER

Sommeren er på vej og det samme er det nyeste magasin fra Nationalpark Skjoldungernes Land. I magasinet finder du masser af viden om nationalparkens natur, kultur, friluftsliv og formidling – og ideer til, hvordan du kan få glæde af nationalparken både i din ferie og til hverdag.

EFTER CORONA

Det har været et mærkeligt år. Et år med en krise, som har forandret os allesammen. Men nu åbner verden igen – og i Nationalpark Skjoldungernes Land kan du finde masser af gode oplevelser. Besøg fx et af nationalparkens mange museer, kroer, overnatningssteder, eller tag på tur i naturen på egen hånd eller med nationalparkens formidlere og partnere. Dem kan du læse mere om i artiklen "Vores nationalpark".

NYE VEJE

Det sidste år har vi skullet finde nye veje. De er for mange gået ud i naturen. I nationalparken har vi oplevet en overvældende stigning i antallet af besøgende. Folk har travet, løbet, cyklet, sejlet, vinterbadet og sovet i shelter som aldrig før. Da Naturstyrelsen i marts 2021 offentliggjorde deres optællinger af besøg i naturen for hele landet, var besøgstallet nogle steder steget med op til 125 procent i forhold til året før. Nationalparken satte først sine tællere op sidste sommer, og vi kender derfor ikke tal fra før Covid-19. Men de besøgstal, vi har, viser, at nationalparken blev flittigt brugt sidste sommer – og at besøgstallet blev ved med at ligge højt i efteråret, vinteren og foråret.

VIS HENSYN

Naturen kan holde til meget, men med større besøgstal er det vigtigt, at vi færdes med omtanke og hensyn til både den natur vi færdes i, de lodsejere, som ejer jorden – og til de mennesker, som bor i nationalparken. Du kan finde regler for færdsel og adgang på nationalparkens hjemmeside og i Naturbeskyttelsesloven. Du kan også læse mere om, hvordan du kan være med til at beskytte naturen i artiklen "Giv naturen en High 5". Her er fire gode råd.

- Vis hensyn til naturen – og hils på dem, du møder på din vej.
- Tag kun på tur, hvor loven giver adgang.
- Hold din hund i snor af hensyn til dyrelivet og andre besøgende.
- Tag dit affald med dig hjem.

Hvis du vil planlægge gode ture, så brug ud over magasinet her også nationalparkens hjemmeside, app, foldere og splinternye turkort.

God tur ud i nationalparken!

Med venlig hilsen

Lars Vedsmand

Bestyrelsesformand i Nationalpark Skjoldungernes Land

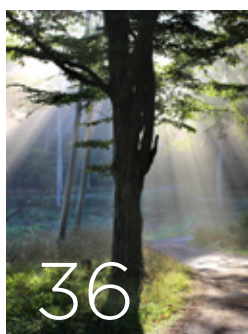

INDHOLD

SOMMER 2021

16

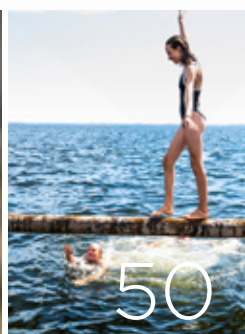
36

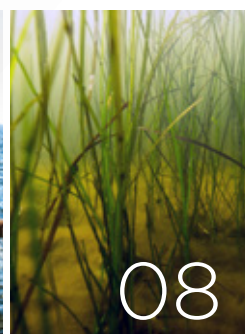
29

47

50

08

04 Danmark Dejligst

Tag på sommerferie i Danmarks fem nationalparker.

08 Fjordens oaser

Nationalparken etablerer nye stenrev i Roskilde Fjord.

14 Livet på et stenrev

Hundestejler, tanglopper og fjordrejer.
Find masser af liv under overfladen.

16 Giv naturen en high 5

Fem måder du kan hjælpe naturen.

18 Klar, parat, pedal

Syv postkort fra cykelture i nationalparken.

22 3 ture på 2 hjul

Find inspiration til cykelture i nationalparken.

23 40 år med fjordens fugle

Mands minde: Læs om Erik Hansens liv
på Roskilde Fjord.

26 Nationalparken slipper kunsten fri

Nye kunstprojekter finder vej til naturen.

28 Kend din ø

Kongerige, fugle-ø og naturister.
Opdag fjordens små øer.

29 Mig og min hund

Få gode naturoplevelser med hunden i snor.

32 Skjoldungedage

Hvad gør naturen ved os?
Specialeskolebørn tog på 100 ture i nationalparken.

36 Billedskønne

Gå i malernes fodspor ad Skjoldungestien.

40 Voxpop: Vores nationalpark

Fem nationalpark-partnere fortæller om deres aktiviteter.

44 5 nye oplevelser

Tag på nationalpark-eventyr.

46 Vikingens kogebog

Tre opskrifter på mad over bål.

47 Flagermuseksperimentet

To mænd skaber nye hjem for flagermus
i Bidstrup Skovene.

50 Tag på opdagelse i nationalparken

Aktiviteter, booking og uundværlige links.
Find din næste nationalparkoplevelse.

51 Mere nationalpark

Find praktisk information om nationalparken.

'Min Nationalpark' er udgivet af Nationalpark Skjoldungernes Land i juni 2021

REDAKTØR: Anders Bülow / **LAYOUT OG PRODUKTION:** Grønager Reklamebureau / **OPLAG:** 66.000 stk.

FORSIDEFOTO: Adam Grønne, Friluftsrådet / Gengivelse fra bladet er tilladt med kildeangivelse

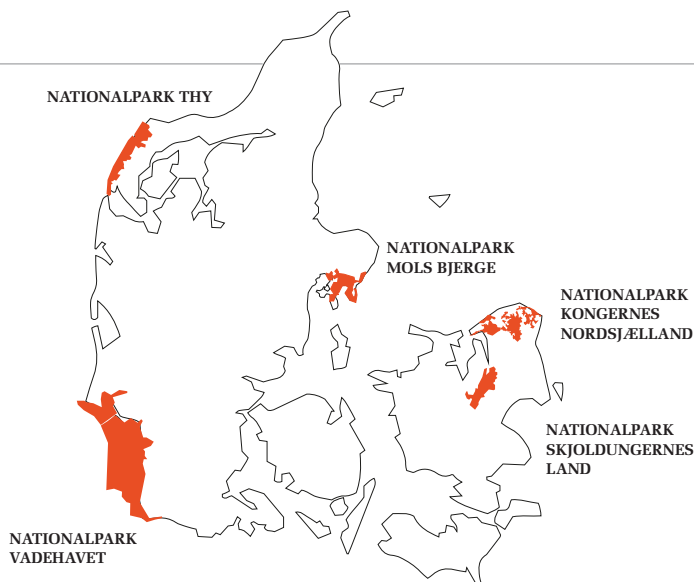
REDAKTION: Malene Bendix, Camilla van Deurs, Nynne Sørgaard

DANMARK DEJLIGST

Covid-19 har lukket verden, men åbnet vores øjne for vores eget lands natur, kultur og historie. Hvis du vil opleve Danmark fra sin dejligste side, så besøg en eller flere af Danmarks fem nationalparker i din sommerferie.

Tekst: Malene Bendix. Foto: Visit Fjordlandet.

I Danmarks fem nationalparker kan du opleve nogle af Danmarks mest værdifulde naturområder og landskaber. Her finder du skove, søer og vandløb. Her er fjord, hav og marsk. Her er åbne kulturlandskaber med marker, heder, levende hegn og små byer. En dansk nationalpark er ikke et indhegnet stykke natur, men et levende område med både natur, kultur og historie.

Danske nationalparker historie

De danske nationalparker er ikke særlig gamle. I 2000 bad den danske regering et særligt udvalg om at komme med anbefalinger til, hvordan Danmark kunne styrke natur og biodiversitet. Et greb var at udlægge større, sammenhængende naturområder af national betydning. Derfor satte regeringen i 2003 en proces i gang for at finde fem områder, som kunne udlægges til nationalparker. Det krævede værdifuld natur, men også at både befolkning, kommuner og private lodsejere ville være med. Nationalpark Thy blev etableret i 2008. Siden kom Nationalpark Mols Bjerge til i 2009, Nationalpark Vadehavet i 2010, Nationalpark Skjoldungernes Land i 2015 og til sidst Nationalpark Kongernes Nordsjælland i 2018.

Hvad er en dansk nationalpark

En nationalpark er en selvstændig statslig fond, som kan støtte et langsigtet arbejde med at udvikle nationalparken over 20-30 år. Nationalparkerne har til opgave at beskytte og styrke hver nationalparks natur, landskab og kulturhistorie, samt udvikle friluftsliv, formidling, undervisning, forskning, lokale fællesskaber, erhverv og turisme på en bæredygtig måde. Men nationalparkerne ejer ikke jord. Nationalparkerne områder er ejet af både stat, kommuner og private lodsejere. Her kan du færdes efter de samme regler, som gælder uden for nationalparken.

Tag på tur i de danske nationalparker

I de danske nationalparker finder du oplevelser af høj kvalitet, friluftsliv i særklasse og levende formidling af natur, kultur og historie. Brug nationalparkerne besøgssteder, vandre-, cykel- og ridestier, udsigts- og fugletårne. Overnat under stjernerne på primitive telt- og shelterpladser – eller mere bekvemt på hoteller og kroer. Så tag toget, bilen, båden, kajakken, spring på cyklen eller snør vandrestøvlerne – og besøg en af vores fem nationalparker.

Læs meget mere om Danmarks Nationalparker på www.danmarksnationalparker.dk.

Staycation: DANMARKS NATIONAL PARKER

Nationalpark Skjoldungernes Land

Beliggenhed: Midtsjælland

Areal: 170 km² / Indviet i 2015

 nationalparks skjoldungernesland.dk

FJORDLAND

// Nationalpark Skjoldungernes Land

Besøg Nationalpark Skjoldungernes Land i det bakkede istidslandskab på Midtsjælland. Oplev Roskilde Fjord med øer, holme og et enestående fugleliv. Forsvind ind i de store midtsjællandske skoves mangfoldige natur med vandrestier og lejrpladser. Siden stenalderen har mennesker levet i området og efterladt sig spor. Oplev de fredede godslandskaber, besøg Skjoldungernes Lejre med kongehaller og skibssætninger – eller middelalderbyen Roskilde med Domkirken som kronen på værket. Livet leves lige nu og lokale fællesskaber, fødevarer, kunst og kultur er en vigtig del af et besøg.

Tjek:
Nationalparkernes app,
Facebook og Instagram

Fjord: Roskilde Fjord

Skove: Bidstrup Skovene og Boserup Skov

UNESCO Verdensarv: Roskilde Domkirke

Kultur: Vikingeskibsmuseet, Sagnlandet, Gl. Lejre, ROMU, Ledreborg Slot og Selsø Slot

Stier og ruter: Skjoldungestien og Fjordstien

TIDEVAND

// Nationalpark Vadehavet

Vadehavet er vild og utæmmet natur. To gange i døgnet forandrer tidevandet de enorme mudderflader til en havoverflade kruset af bølger. Det skaber et af verdens mest produktive økosystemer med et mangfoldigt dyre- og planteliv. Vadehavet ligger på en af verdens vigtigste ruter for trækfugle og besøges årligt af 12 millioner vandfugle. I 2014 blev Vadehavet udpeget til UNESCO Verdensarv. Livet på det flade land har været barskt med oversvømmelser og stormfloder. I dag venter vandrestier, cykelture og naturoplevelser.

UNESCO Verdensarv: Vadehavet

Trækfugle: Forår og efterår fx Sort Sol.

Vadehavsøer: Fanø, Mandø og Rømø.

Skallingen: Ubeboet halvø for fuglekiggere.

Tøndermarsken: Landskab med 54 km Marsksti

Ribe: Danmarks ældste by med Ribe Domkirke.

Nationalpark Vadehavet

Beliggenhed: Sydvestjylland

Areal: 1459 km² / Indviet i 2010

 nationalparkvadehavet.dk

Nationalpark Mols Bjerge

Beliggenhed: Syddjursland

Areal: 180 km² / Indviet i 2009

 nationalparkmolsbjerger.dk

ISTIDSLANDSSKAB

// Nationalpark Mols Bjerge

Fra toppen af Trehøje i Nationalpark Mols Bjerge har du - ud over vind i håret - 360 graders udsigt over et imponerende bakket istidslandskab, med udsigtspunkter, dødishuller og slugter, der falder dramatisk ud mod kysterne. Her finder du gamle godsskove og åbent græsland med fritstående enebærbuske, som bliver plejet af køer og vilde heste. Oplev det bedste af Nationalparken på den 60 km lange Mols Bjerge-sti. Eller nyd en lokal gårdbrug i den idylliske købstad Ebeltoft.

Natur: Mols Bjerge

Kultur: Kalø Slotsruin, Trehøje: Bronzealderhøje,

Agri Bavnehøj, Porskær Stenhus

Byliv: Ebeltofts historiske bymidte

Stier: Mols Bjerge-stien: Certificeret Leading Quality Trail
- Best of Europe.

Nationalpark Kongernes Nordsjælland

Beliggenhed: Nordsjælland

Areal: 263 km² / Indviet i 2018

 nationalparkkongernesnordsjaelland.dk

KRONGODS

// Nationalpark Kongernes Nordsjælland

I Nationalpark Kongernes Nordsjælland kan du opleve noget af Danmarks rigeste natur og kulturarv i verdensklasse. Borgruiner, klostre og kongeslotte vidner om magtens kærlighed til Nordsjælland gennem århundreder. Ro i kajak langs søbredden af Danmarks to største søer - eller hop ombord på en af bådferterne. Se lyngen blomstre på Melby Overdrev, eller indånd fyrreduften i Tisvilde Hegn. Følg de snorlige jagtveje i Gribskov og Store Dyrehave, hvor enevældens konger demonstrerede deres magt ved at jage en udvalgt hjort til døde.

Skove: Grib Skov og Tisvilde Hegn

Søer: Arresø og Esrum Sø

UNESCO Verdensarv: Kronborg og Parforcejagtlandskabet i Gribskov og Store Dyrehave

Slotte: Frederiksborg Slot og Fredensborg Slot

Nationalpark Thy

Beliggenhed: Thy

Areal: 244 km² / Indviet i 2008

 nationalparkthy.dk

VILDMARK

// Nationalpark Thy

Besøg Nationalpark Thy: Danmarks største vildmark. Her kan du vandre i dagevis og opleve naturens storhed, stilhed og mørke. Nationalpark Thy er skabt af havet, vinden, sandet og saltet. Her finder du et enestående og vildt naturområde, hvor klitheden møder det brusende Vesterhav. Den nordatlantiske klithede er unik for Nordeuropa og giver gode levevilkår for sjældne planter og dyr. I Thy har mennesker i særlig høj grad levet på naturens nåde. Kystsikring og bekæmpelse af sandflugt er dele af historien om Nationalpark Thy.

Klithede: Gå Vestkyststien ad Redningsvejen

Nr. Vorupør: Nyt nationalparkcenter

Lodbjerg Fyr: Besøgscenter restaureret i 2019

Cold Hawaii: Surfmiljø ved Klitmøller

Stenbjerg Landingsplads: Info i hyggeligt fiskermiljø

Sårup udsigtsplatform: Hanstholm Vildtreservat og krondyr

NYE STENREV I ROSKILDE FJORD

FJORDENS OASER

*Sten på fjordens bund giver
plads til myldrende liv*

Tekst: Nynne Sørgaard. Foto: Thomas Vestergaard-Nielsen

»

Nationalparken ønsker at placere et stenrev ud for Gershøj ved Nørrerev og muligvis også et rev ved den lille holm, Ægholm. Ved Veddelev ønsker Nationalparken at etablere et formidlingsrev. Her kan alle nysgerrige badegæster svømme ud med dykkerbriller og snorkel og selv opleve, hvordan livet udvikler sig ved stenbunker på fjordens bund.

Karsten Dahl (tv) har dykket i Roskilde Fjord for at undersøge fjordbunden. Her med sin kollega Jeppe Dalgaard Balle (th) og Sam Christensen fra nationalparken.
Foto: Thomas Vestergaard-Nielsen

Nørrerev med Bognæs i baggrunden.
Foto: Karsten Dahl

Da isen smeltede i slutningen af sidste istid, lå der bunker af sten tilbage i landskabet. Sten, som gletsjerne havde slæbt med hertil fra især Norge og Sverige. Da Roskilde Fjord senere blev fyldt med vand, lå der derfor stenrev på fjordens bund, og omkring stenrevene kom der masser af liv. Tangplanter hæftede på stenene og dannede store tangskove. Ål, havørred og fiskeyngel gemte sig mellem sten og tangplanter, og på stenene sad store muslingebanker, svampe og andre finurlige organismer.

Men fra slutningen af 1800-tallet begyndte revene at forsvinde. Mennesket havde fået øjnene op for stenenes værdi, og stenfiskere strømmede til for at hente sten op fra fjordens bund. De mange sten blev brugt i forskelligt byggeri, og i dag ligger de formentlig i fundamenter til områdets huse og gårde samt i de små havne og moler langs fjorden.

Stenfiskeriet betød ikke blot et tab af sten, men også et tab af arter og artsrigdom i Roskilde Fjord. Derfor har nationalparken i samarbejde med forskere fra Aarhus Universitet, GEUS og DTU sat gang i et projekt, der skal genskabe nogle af de stenrev og det liv, som forsvandt fra bunden af Roskilde Fjord for omkring 100 år siden.

Stenrev er havets oaser

Karsten Dahl er seniorrådgiver og sektionsleder ved Aarhus Universitet med arbejdsplads på Risø ved Roskilde. Hans forskning handler om stenrev og livet under vand, og han har dykket omkring stenrev i mange danske og udenlandske farvande – bare ikke i Roskilde Fjord.

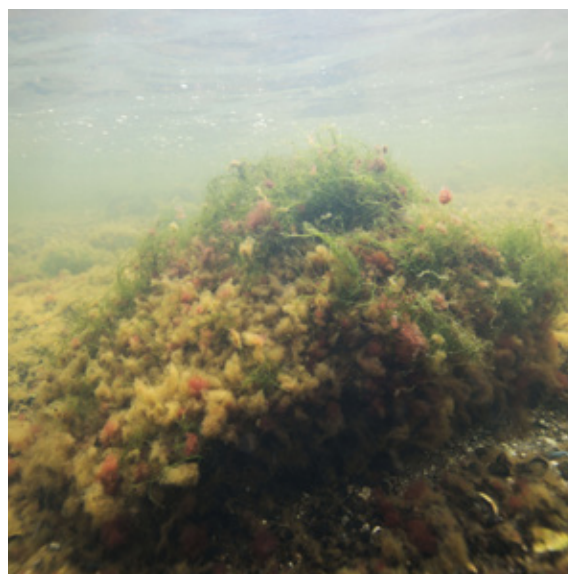
Roskilde Fjord er et arkæologisk interessant sted, hvor man har fundet både bopladser fra stenalderen og vikingeskibe. Derfor skal der forud for en placering af stenrev laves arkæologiske undersøgelser, der skal sikre, at stenene ikke kastes oven i skjulte fortidsminder.

”Jeg havde faktisk aldrig været ude at dykke her i Roskilde Fjord, før nationalparken kom og spurgte, om jeg kunne tænke mig at være med i det her projekt. Jeg har nu haft fornøjelsen af to fine dykkerdage derude. Vi så sten, flotte farver på tangplanter, forskellige bunddyr, ålegræs, store muslingebanker og forskellige svampe. Det var en stor oplevelse, meget flot og spændende!” Fortæller Karsten Dahl og forklarer, at der stadig ligger sten i fjorden, bare ikke så mange som tidligere.

”Man ved ikke helt præcist, hvor mange sten, der er blevet fisket op, men vi kan se, at der er blevet fisket sten. Man kan blandt andet se flækkede sten rundt omkring, og der står *Stenfiskeri forbudt* på nogle gamle, rådne træskilte på nogle af fjordens holme,” fortæller forskeren, som glæder sig over, at der nu kommer flere sten tilbage på fjordbunden.

”Et stenrev er i bund og grund bare en bunke sten, men det, der gør det interessant med sådan et stenrev, det er den biologi, der er knyttet til revene. Kombinationen af de store alger og sten giver et meget vigtigt habitat for en lang række smådyr, muslinger, krebsdyr og også fisk,” forklarer Karsten Dahl og tilføjer: ”Vores undersøgelser viser, at der er 10-30 gange flere dyr og større biomasse på revet sammenlignet med den omkringliggende bund. Så stenrev er et rigtig vigtigt levested.”

Undervandsfoto af Karsten Dahl.

I stenrevsprojektet samarbejder nationalparken med forskere fra Center for Miljø og Energi ved Aarhus Universitet (DCE), Danmarks Geologiske Undersøgelser (GEUS) og DTU Aqua samt med Miljøstyrelsen.

Følg med under overfladen

En politisk aftale i sommeren 2020 betød, at finansieringen til stenrevet kom på plads. Forud for dette var der gennemført flere undersøgelser, der dels bekræftede, at der er blevet fisket sten i Roskilde Fjord, dels pegede på nogle lokaliteter, hvor stenrevene kunne placeres.

”I Roskilde Fjord er der aflejret mudder gennem tusinder af år. Hvis man placerer stenene på mudderbunden, forsvinder de bare. Man skal derfor finde et sted, hvor bunden er hård og kan bære. Det kan fx være steder, hvor der allerede ligger spredte sten hist og pist,” forklarer Karsten Dahl, som har deltaget i undersøgelserne sammen med geologer fra Danmarks Geologiske Undersøgelser (GEUS).

”GEUS har udvalgt nogle lokaliteter ud fra deres geologiske model for området, og så har de været ude at lave en akustisk opmåling. Efterfølgende har vi været ude at dykke på området og set, at det ser rigtig fornuftigt ud. Så vi har fundet tre steder, som ser ud til at være meget velegnede til udlægning af sten igen,” fortæller Karsten Dahl.

På baggrund af undersøgelserne ønsker nationalparken og samarbejdspartnere derfor at genoprette et stenrev ud for Gershøj ved Nørrerev, en højderyg,

der går gennem fjorden fra Bognæs til Skriversnæbet. Den anden lokalitet er ud for Vigen Strandpark ved Veddelev, og dette stenrev bliver et formidlingsrev. Hvis pengene rækker, vil der også blive lagt sten ud ved den lille holm, Ægholm.

Alle tre rev skal sikre mere liv i fjorden. Formidlingsrevet skal derudover være et rev, som kan opleves af de badende fra Vigen Strandpark. Stenene bliver lagt på cirka én meters dybde og på en måde, så der opstår gange mellem bunker af sten. Når store tangplanter vokser op, vil det blive som at bevæge sig ind i en labyrint under vandet, hvor man kan gå på opdagelse med snorkel og dykkerbriller.

”Man kan svømme rundt imellem de her stenstrukturer, opdage nye steder og liv på og mellem stenene,” uddyber Karsten Dahl og tilføjer: ”Når vi går en tur i landskabet, så har vi jo en idé om, hvad det er for en natur, vi ser. Vi ser blomsterne, træerne og dyrene, der hopper rundt. Når vi står og kigger ned i vandet, så ser vi bare denne her overflade og måske åbner du lige øjnene lidt under vandet og ser ikke så meget. Med sådan et formidlingsrev er det jo en opfordring til folk om at tage derud og opleve det og få en opmærksomhed på, hvad det er for et habitat, og hvad det er for et liv, der er under vandet - og dermed hvorfor det er vigtigt, at vi passer på det og restaurerer det.”

THOMAS VESTERGAARD-NIELSEN FRA NATIONALPARK SKJOLDUNGERNES LAND STÅR VED EN STEN MED MÆRKER, DER VISER, HVORDAN FJORDENS STEN ENGANG BLEV FLÆKKET OG FISKET OP TIL BRUG I BYGGERI.
Foto: Thomas Vestergaard-Nielsen (tv) og Sam Christensen (th)

IDÉER TIL NYE PROJEKTER

Stenrevsprojektet er ét af mange naturprojekter, som nationalparken arbejder med. Hvis du har idéer til projekter til vands eller til lands - eller hvis du ejer jord i nationalparken, som du gerne vil omlægge til natur, så er du altid meget velkommen til at kontakte nationalparkens sekretariat. Projekterne skal ligge i nationalparken.

I sommeren 2020 indgik Socialdemokratiet, Radikale Venstre, SF, Enhedslisten og Alternativet en politisk aftale, som blandt andet sikrede penge til stenrev i Roskilde Fjord. Finansieringen er derfor på plads. Miljøminister Lea Wermelin gæstede sidste år Nørrerev i selskab med blandt andre borgmester i Roskilde Kommune, Tomas Breddam (tv), og borgmester i Lejre Kommune, Carsten Rasmussen (th).
Foto: Nynne Sørgaard

Roskilde Fjord er et arkæologisk interessant sted, hvor man har fundet både bopladser fra stenalderen og vikingeskibe. Derfor skal der forud for en placering af stenrev laves arkæologiske undersøgelser, der skal sikre, at stenene ikke kastes oven i skjulte fortidsminder.

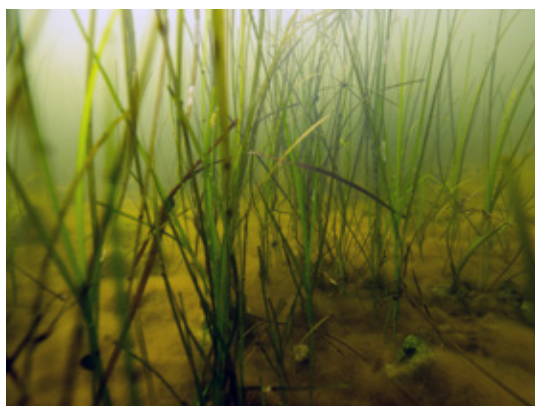
Mere liv i Roskilde Fjord

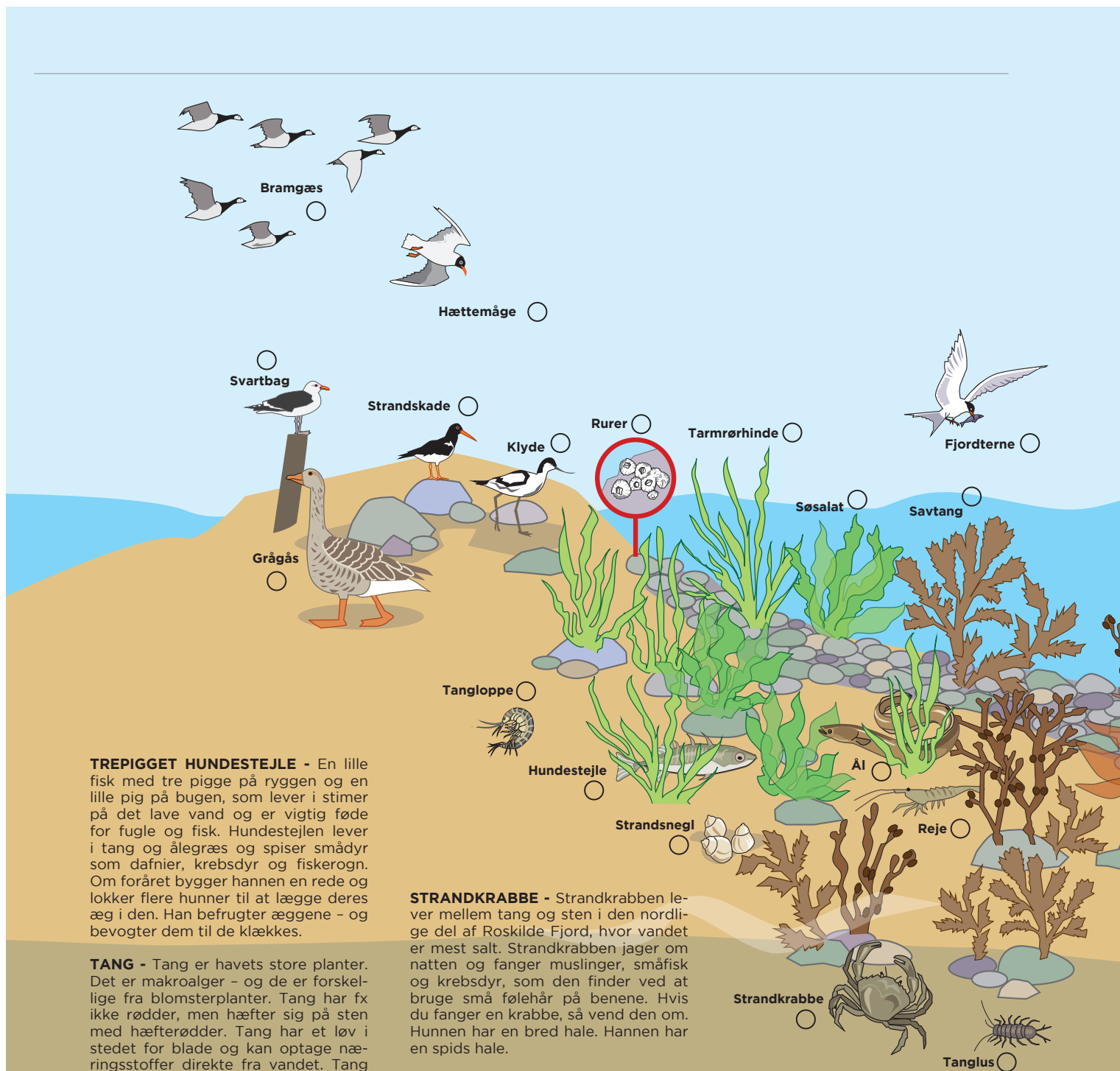
Karsten Dahl tvivler ikke på, at de kommende stenrev vil betyde mere liv i Roskilde Fjord. Stenrevene er vigtige levesteder for mange forskellige arter, og både planter og dyr i fjorden vil få gavn af flere sten.

”Vi håber at lave en undersøgelse lige inden, stenene kastes i, så vi kan dokumentere, hvad der er i forvejen. Så bliver stenene lagt ud, og så venter vi en del år, før vi ser, hvad der er kommet,” forklarer Karsten Dahl, som glæder sig til at følge livets udvikling på stenrevene i Roskilde Fjord.

”Jeg kunne godt forestille mig, at der går måske fem eller ti år, før man har noget, man kan kalde et modent samfund, hvor de store brunalger også har indfundet sig på de lavere vanddybder. Men man kan jo gå på opdagelse fra dag ét og følge udviklingen. Trådalger og sådan nogle hurtigvoksende alger vil være der i løbet af den første sommersæson,” fortæller Karsten Dahl og tilføjer: ”Der er jo forskellige former for alger. Der er dem, der driver ind og ødelægger badestrandene, men når man sådan kommer ud og ser på et stenrev, hvor algerne sidder fast og står op i vandet, så er det jo rigtig, rigtig smukt. De kan være i kraftige grønne farver, forskellige rødlige nuancer, og så har man de store brune alger, der står op i vandet. Det er faktisk utrolig farverigt - man skal unde sig selv at tage en snorkel på og tage ud og kigge på sådan et sted.”

Foto: Ålegræs: Karsten Dahl. Roskilde Fjord: Ole Malling

TREPIGGET HUNDESTEJLE - En lille fisk med tre pigge på ryggen og en lille pig på bugen, som lever i stimer på det lave vand og er vigtig føde for fugle og fisk. Hundestejlen lever i tang og ålegræs og spiser smådyr som dafnier, krebsdyr og fiskerogn. Om foråret bygger hannen en rede og lokker flere hunner til at lægge deres æg i den. Han befrugter æggene - og bevogter dem til de klækkes.

TANG - Tang er havets store planter. Det er makroalger - og de er forskellige fra blomsterplanter. Tang har fx ikke rødder, men hæfter sig på sten med hæfterødder. Tang har et løv i stedet for blade og kan optage næringsstoffer direkte fra vandet. Tang har ikke styrkevæv, fordi planten bliver holdt oppe af vandet.

TANGLOPPE - Tangloppen er et lille brunt krebsdyr som hopper! Den er 3 mm lang, krum og ligesom klemt fra siden. Tangloppen lever på lavt vand i tang og ålegræs. Den spiser næsten alt, små alger og dyr og dødt organisk materiale. Og alle elsker tangloppen, som bliver spist af fisk og havfugle. Tangloppen formerer sig om foråret og sommeren - og hunnen bærer æg og yngel under maven.

ÅL - Ålen kan blive 60-80 cm lang. Den jager om natten og lever af børsteorm, myggelarver, krebsdyr, småfisk - og hvad den ellers kan gabe over. I gamle dage var der masser af ål i Roskilde Fjord og ålen var den vigtigste fisk for fjordens fiskere. Desværre er ålen gået tilbage over hele verden.

STRANDKRABBE - Strandkrabben lever mellem tang og sten i den nordlige del af Roskilde Fjord, hvor vandet er mest salt. Strandkrabben jager om natten og fanger muslinger, småfisk og krebsdyr, som den finder ved at bruge små følehår på benene. Hvis du fanger en krabbe, så vend den om. Hunnen har en bred hale. Hannen har en spids hale.

FJORDREJE ELLER ROSKILDEREJE - Fjordrejen er altædende. Den spiser fx alger, små krebsdyr og dødt organisk materiale. Fjender er fisk og havfugle. Fjordrejen er almindelig i fjordens sydlige del. Den overvintrer langt fra kysten på dybere, saltere vand. Om foråret får fjordrejen unger. Hunnen bærer sine æg i en rugepose i 6 uger, før de klækkes.

TANGLUS - Tanglusen er et lille fladtrykt krebsdyr kan blive op til 3 cm. Kroppen er oval og langstrakt. Du finder tanglus på lavt vand - og gerne i ålegræs eller tang. Tanglusen er planteæder og lever både i saltvand og brakvand.

RUR - Ruren et krebsdyr, som lever i et lille hus af kalk på sten og pæle. Når huset er over vandet, har ruren lukket døren med fire kalkplader, så der er

vand inde i huset. Når huset er under vandet ligger ruren på ryggen inde i huset og stikker sine lange rankefødder ud i vandet. De er formet som vifter og filtrerer vandet for plankton. Ruren er både han og hun, men den kan ikke gå ud af sit hus, når den skal parre sig. Derfor har ruren udviklet en utrolig lang penis. Den er faktisk otte gang længere end rurens krop - og kan let nå over til naboen.

PIGHVAR - Pighvar er en cirkelrund venstrevendt fladfisk med pigge på ryggen, som kan blive 50 til 100 cm lang. Pighvar er en aktiv rovfisk, som lurar fra sandbunden og jager fisk som tobis, kutling og torsk. De sidste år har fjordens fritidsfiskere sat små pighvar ud i fjorden. Det har gjort, at bestanden er vokset.

GIV NATUREN EN HIGH 5

MERE OG BEDRE NATUR

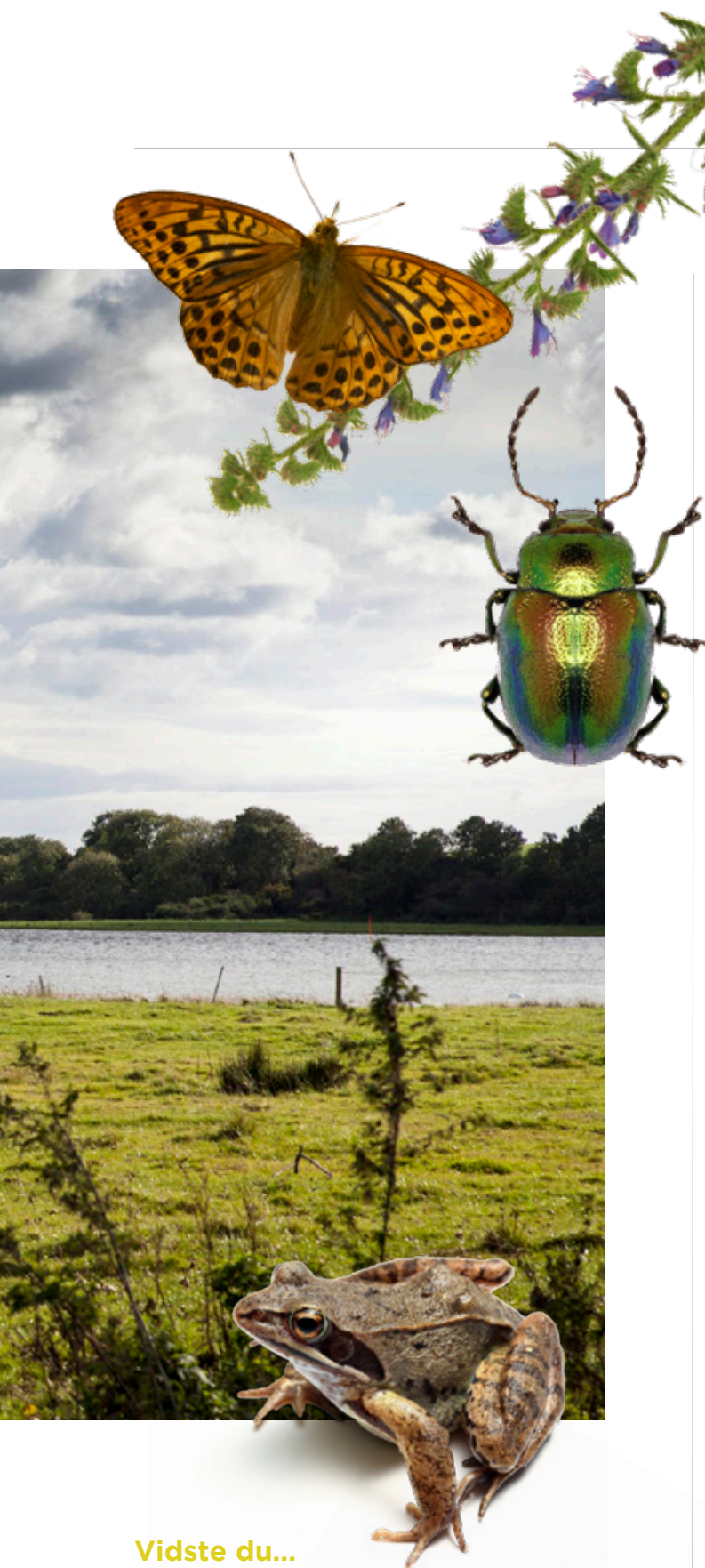
I nationalparken arbejder vi med både store og små naturprojekter. Projekterne beror på frivillige samarbejder med lodsejere i nationalparken.

Du er altid velkommen til at kontakte nationalparkens sekretariat med spørgsmål, idéer eller forslag til samarbejder om naturforbedrende projekter i nationalparken. Skriv til npskjold@danmarksnationalparker.dk

På nationalparkens hjemmeside www.nationalparkskejoldungernesland.dk kan du læse mere om nationalparkens naturprojekter og holde dig opdateret, når der sker noget nyt.

Arter som kornblomst, slangehoved og gærdevalmue er gode for insekterne.

Vidste du...

at biodiversitet betyder artsrigdom?
En høj biodiversitet betyder, at der er mange forskellige arter af planter, dyr og svampe i et område.

Desværre mister vi arter i rekordfart og mange arter er truet. Det skyldes især, at naturen mangler plads.

Naturen er presset - vil du give den en hånd? Nationalparkens naturvejleder, Sofie Clauson-Kaas, giver fem tips til gode gerninger, som du kan gøre for naturen.

1. TAG DIT SKRALD MED HJEM

Corona-epidemien har fået mange mennesker ud i naturen, hvilket er skønt. Det betyder dog også, at offentlige skraldespande flere steder er blevet overfyldte. Hvis du maser dit skrald ned i en overfyldt skraldespand, så det stikker ud eller at låget ikke kan lukke helt, så havner skraldet i naturen. Det samme gælder, hvis du sætter en lukket skraldepose ved siden af skraldespanden. Fugle og ræve kan sagtens åbne en pose, og de er frygtelig gode til at sprede skraldet i naturen, hvis de får adgang til det.

2. LAD PLANTERNE GRO

Hvis du har en have eller et andet lille udeareal, kan du nemt skabe en fin oase for bier, sommerfugle og andre insekter. Naturen er især presset, fordi den mangler plads – du kan være med til at give naturen plads ved at lade haven eller dele af haven gro vildt. Du kan også samle frø fra vilde planter i naturen og smide dem i din have. Fx arter som kornblomst, slangehoved og gærdevalmue. Frøene skal tages, når planterne har afblomstret og har de tørre frø tilbage.

3. LAV EN HAVEDAM

Mange vandhuller er forsvundet i Danmark. Etablering af en havedam kan hjælpe både fugle og padder. Du kan nemt lave en lille dam med en stor murerbalje på et sted med masser af sol. Grav et hul, sæt baljen ned og sørg for, at den er i vatter. Læg grus i bunden, så planter kan slå rødder. Plant gerne nogle vandplanter. Byg en trappe af store sten og læg en eller flere store grene i baljen som ramper, så smådyrene kan komme op igen. Hvis du har hund eller andre nysgerrige væsner i hjemmet, kan du med fordel lægge et par lag rionet henover baljen. Fyld vand i – gerne regnvand, og læg evt. lidt sten omkring i bunker, så insekterne kan sidde dér og sole sig. Så får du liv i haven!

4. BYG TIL DYRENE

Et hyggeligt lille projekt er boligbyggeri til dyrene i din have. Hvis du ikke selv har en have, kender du måske en, der har – og hvem siger nej til et hjemmebygget fuglehus? Du kan finde en vejledning på nationalparkens hjemmeside. Insekter og krybdyr kan nøjes med en god bunke sten – eller en bunke kviste og grene i et hjørne af haven. Sådant bolig kan kombineres med en lille havedam, og det vil snart vrimle med spændende smådyr.

5. SPIS MERE GRØNT

Du kan hjælpe både naturen og klimaet ved at udfordre dig selv i køkkenet. Spis mere grønt og skær samtidig ned på kødforbruget. Der er rigtig mange argumenter: Produktionen af kød udleder store mængder drivhusgasser, som accelererer den globale opvarmning. Stigende CO₂ i atmosfæren gør også havene sure, og det skader fx koraller. Dyrkning af foder til dyrene koster store landarealer – og det går ud over pladsen til naturen. Gødning vaskes ud i have, søer og vandløb, hvilket betyder algeopblomstringer, iltvind og i det hele taget dårligere vandmiljø.

KLAR PARAT PEDAL

Syv postkort fra cykelturen

Tekst: Nynne Sørgaard. Fotos: Thomas Lind

33-årige Thomas Lind cykler ofte i nationalparken – både alene og med familie og venner.

Kære du,
Forleden tog jeg turen fra
Roskilde til Boserup Skov
og videre ud omkring
Herslev. På torsdag tager
jeg nok turen ud mod
Hvalsø gennem Kisserup og
videre ud mod Soderup.
Hilsen Thomas.

PS. Tak for postkort fra Fjordstien,
den rute skal jeg udforske nærmere!

For knap fem år siden flyttede Thomas Lind med sin familie til Lejre fra København. Siden har han været vidt omkring i nationalparkens bakkede istidslandskaber.

"Jeg kan godt lide at opleve nye steder, og jeg bliver ret motiveret af at bruge cyklen til at komme rundt og opleve lokalområdet. Det, synes jeg, er noget af det fineste ved landevejscyklingen," siger den 33-årige far til tre.

Selv på hverdagsaftener springer Thomas Lind ofte på sin cykel og drøner ud på landevejen, efter at ungerne er puttet.

"Det er meditation. Jeg elsker at cykle på de små landeveje, som bugter sig gennem landskabet og ind gennem små hyggelige landsbyer, og det er der meget af her i nationalparken. Og bakker! Nogle gange føler jeg det underligt, at jeg er så tiltrukket af kuperede landskaber, når jeg nu bor i Danmark. Men det er bare fascinerende, og det er der virkelig meget af her. Bakkerne gør det sjovere at cykle," siger Thomas Lind.

"Jeg synes, det er fantastisk med den flotte natur her omkring. Det var også en af grundene til, at vi flyttede herud."

Med familien på farten

Thomas og kæresten Rikke har tre børn – Bertram på 7 år, Alma på 5 år og Klara på 2 år. Selvom børnene er små, har de allerede været med på adskillige cykelture i nationalparken.

"Vi oplever, at det er skønt at være i naturen, så det vil vi gerne give videre til vores børn. Med en cykel er det muligt at komme lidt mere omkring," siger Thomas Lind.

Sammen med sin familie, har han blandt andet cyklet ture i Boserup Skov og Bidstrup Skovene og ved Selsø Slot og Selsø Sø. Ofte har familien haft ladcykel med, hvor deres yngste kan sidde - og hvor en træt 5-årig kan komme op med sin cykel, hvis benene ikke rækker.

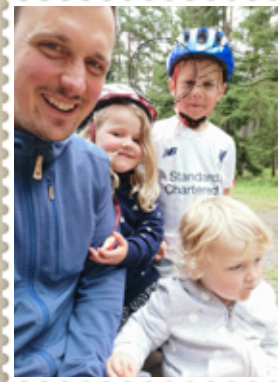
"Vi prøver at undgå at være for ambitiøse og at holde det på børnenes præmisser. Hellere planlægge turen lidt for kort end lidt for lang. Når vi har været på lidt længere ture med Bertram, kan man jo sagtens skubbe lidt, så har jeg skubbet ham op ad bakkerne. Men et godt råd fra mig er at starte lidt kortere ud og finde ud af, hvor langt ungerne gider at cykle. Og selvfølgelig huske at pakke rygsækken med noget at spise og drikke," smiler Thomas Lind.

Han og familien har også haft cyklerne med bag på bilen, når de gerne ville cykle i nye områder lidt længere fra hjemmet. Og så har han opdaget, at små mål undervejs kan højne børnenes motivation for at cykle.

"Sidste sommer brugte vi en del ture, hvor vi ledte efter geocacher, blandt andet i Boserup Skov. Det fungerede sgu ret godt det med, at der er nogle mål på turene. Jeg har med mit arbejde i DGI arrangeret skraldeoprydning, og det er jo totalt skattejagt for børnene. Jeg har aldrig set børnene bevæge sig så meget, som når der er et mål."

Vidt omkring med vennerne

Thomas Lind holder af at cykle med familien, men han er også glad for at få lidt flere kilometer i benene på egen hånd eller på en tur med vennerne.

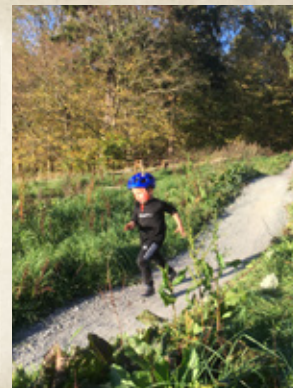

Kære moster,
I dag skinnede solen,
og vi tog ungerne med
på cykeltur.

Kærlig hilsen Thomas,
Rikke og ungerne.

Ps. Rikke nåede ikke med på billedet, men hun hilser!

I dag kørte vi til Bidstrup Skovene. Vi cyklede rundt i den lille Bike Park, der ligger i forbindelse med mountainbike-sporet. Det her sted indbyder bare til bevægelse og børnene elsker det! Bertram tog lige en løbetur på banen. Vi ses.

Vi fandt skatten! Og med cyklerne lykkedes det os at komme vidt omkring i Boserup Skov. Næste gang kunne I tage med! fx er Boserup mountainbike-spør også ret sjovt og tilpas begyndervenligt med ungerne. Kærlig hilsen os.

Geocaching er en slags skattejagt. Ved hjælp af telefonen finder du geocacher - små skatte, som typisk består af en lille beholder med dimser eller mønster. Finder du skatten, kan du tage en ting med hjem og lægge en ny til den næste. Se mere på geocaching.com.

Med vennerne har Thomas Lind cyklet en del mountainbike især på "Det Hvide Spor" i Bidstrup Skovene og "Boserupsporet" i Boserup Skov. På landevejen har han også været vidt omkring, blandt andet cyklede han hele Istidsruten rundt med en kammerat sidste sommer.

Kære Mormor

I dag cyklede min ven Rasmus og jeg hele Istidsruten rundt. Det er 280 kilometer, og det tog os 14 timer. Jeg får nok ømme ben i morgen.

Her går det godt! I dag har vi været ved Selsø og cykle rundt. Det var flot! Herregårdsmuseet var også virkelig imponerende, og vi så en masse spændende fugle ved Selsø Sø.

Hils familien!

Bertram cyklede 10 km i dag! Ruten gik blandt andet forbi 61. Lejre.

Kærlig hilsen
den stolte far.

Ps. Kunne jeg cykle så langt,
da jeg var syv?

"Både cykling og løb er idrætsgrene, man kan dyrke selv. Det er fleksibelt, og derfor cykler jeg en relativ stor del af mine ture alene enten på landevej eller mountainbike. Men det er virkelig fedt også at dele det med andre. Idræt er en god måde at lære folk at kende på, og jeg kan godt lide at møde andre og dyrke noget sport. Jeg kan da også godt lide at drikke en øl med kammeraterne - det gør vi så typisk, når vi er kommet hjem fra cykelturene," smiler han.

Flere cykeloplevelser venter

Thomas Lind har stadig masser af ruter og steder, han gerne vil opleve. Med familien drømmer han om at tage på en lidt længere tur med overnatning i shelter.

"Vi har været ude at overnatte, men ikke hvor vi har cyklet. Jeg er virkelig glad for at cykle og synes, det kunne være helt vildt fedt at tage på sådan en cykeltur med ungerne. Jeg kunne godt drømme om at cykle ud og overnatte i Bidstrup Skovene denne sommer," fortæller han.

Med vennerne har Thomas Lind kig på Fjordstien. "Jeg har cyklet dele af Fjordstien, men den kunne være sjov at udforske nærmere," slutter han.

Nationalparken er sammen med Visit Fjordlandet, Dansk Kyst- og Naturturisme og Aalborg Universitet i gang med et udviklingsprojekt, hvor målet er at udvikle bæredygtige oplevelser for cykelgæster. Fx nye temabaserede ruteforløb, bedre adgang til cykler, nye bookbare oplevelser og nemmere adgang mellem overnatningssteder og attraktioner.

3 TURE PÅ 2 HJUL

ROSKILDE

// Få romantik på cykel

Romantik på cykel er navnet på en smuk cykeltur for forelskede par i alle aldre. Turen løber ad snoede skovveje og gamle landeveje langs Roskilde Fjord, gennem Boserup Skov og forbi den hyggelige landsby Kattinge.

Pssst... hvis du vil have lidt flere kilometer i benene, kan du i stedet følge Panoramaruten, som går i samme retning, men er næsten dobbelt så lang.

Start og slut: Roskilde Havn
Længde: 15 km

Bakker, landeveje, skove og fjord - du finder det hele i baghaven. Hop på jernhesten og hold staycation i din nationalpark.

Pssst... du finder de tre ruter i appen Nationalpark Skjoldungelandet og på nationalparkens hjemmeside.

LEJRE

// Lyt til eventyr på istidsruten

Istidsruten er en 280 kilometer lang cykelrute, som går gennem nationalparkens sydlige del og videre rundt på Vestsjælland. Med Istidsruten app, Tidslommen, kan du lytte til eventyret om MAX OG TUNDRA. Eventyret udspringer sig langs en strækning af Istidsruten i Bidstrup Skovene. Kapitlerne i lydfortællingen vil låse sig op, når du cykler på ruten.

Pssst... du kan se første punkt på ruten og høre første kapitel af lydfortællingen hjemme fra sofaen!

Start og slut: Parkering Heide Overdrev, Værnersmindevej, Hvalsø
Længde: 9 km (Hele Istidsruten er 280 km eksklusiv løkker og sløjfer)

FREDERIKSSUND

// Følg i Pontoppidans fodspor

Følg i forfatteren Henrik Pontoppidans fodspor på Pontoppidanruten! Pontoppidan boede i Østby med sin familie, og herfra går cykelruten på en rundtur gennem det smukke Hornsherred. På syv udvalgte steder langs ruten finder du skilte med formidling om det landskab, der inspirerede forfatteren.

Pssst... Du kan kombinere cykelturen med en tur i en af nationalparkens kanoer, som i sommermånederne ligger til fri afbenyttelse i Selsø Møllekrog, hvor ruten går forbi.

Start og slut: Østby Havn
Længde: 21,5 km (Heri er ikke medregnet den lille afstikker fra Selsø Møllekrog og ud til Kalvøen)

GOD TUR TIL ALLE

Du må cykle på alle grusstier og veje i nationalparken - også i private skove fra klokken 6 til solnedgang, medmindre der er skiltet om andet. Husk at tage dit skrald med hjem og vis hensyn til både dyr og andre mennesker i naturen.

*Erik Hansen (bagerst) på kutteren
Den Grimme Ælling. Foto: Sten Asbirk*

FYRRE ÅR MED FJORDENS FUGLE

Tekst: Nynne Sørgaard

Erik Hansen har brugt en stor del af sit liv ude blandt fuglene på Roskilde Fjord. I projektet Mands Minde dykker vi ned i Erik Hansens erindringer. Tag med på en rejse tilbage gennem 42 års fugletællinger og minder fra fjorden.

”Pelle havde anskaffet sig en gammel fiskekutter og sat den i stand og kaldt den *Den Grimme Ælling*. Så mødtes vi oppe i Hundested fire mennesker og sejlede den ned gennem fjorden. Og det var faktisk første gang, at jeg var ude rigtigt at se Roskilde Fjord,” fortæller Erik Hansen. Han rømmer sig og smiler ved mindet om denne tur, der skulle blive den første af mange.

83-årige Erik Hansen sidder i en seng, som står i stuen i hjemmet i Kornerup. I rummet er der stille, bortset

fra Eriks stemme, der er mærket af den kræftsygdom, som holder ham sengeliggende. Det er efterår. Jorden er våd af regn uden for det hyggelige, stråttækte hus. Ved siden af Eriks seng står en reol med bøger. Bag ham viser et vindue ud i baghaven. Lige derude løber Kornerup Å, og Erik fortæller, at de har haft besøg af en isfugl gennem de sidste mange år. Interessen for fugle har fulgt Erik Hansen siden barndommen på Fyn, og særligt én konfirmationsgave fik stor betydning for hans liv.

”Min tante havde set, at jeg var interesseret i natur. Hun gav mig en doktorafhandling, der lige var udkommet, om duehøgens ynglebiologi. Vi var to drenge, som kopierede hans undersøgelse. Vi byggede hytter, hvor vi indtil klokken tre om natten lå ude i skoven og førte journal over, hvad duehøg-parret foretog sig, og hvordan de levede,” fortæller Erik Hansen.

En sjældenhed

Som voksen uddannede Erik sig til civilingeniør og fik job på Risø. Han meldte sig ind i Dansk Ornitologisk Forening, og omkring 1971 blev han involveret i ATLAS-projektet – et projekt, hvis formål var at tælle alle Danmarks ynglefugle.

”Der havde jeg en kvalifikation, som var meget sjælden på det tidspunkt, for jeg var systemingeniør på Risøs nye datamaskine, som med datidens øjne var et meget stort anlæg,” fortæller Erik. Hurtigt spredtes rygtet om en mand, der kunne noget med computere. ”Der var et andet projekt, som kørte på Zoologisk Museum, hvor min kammerat Pelle Andersen-Harrild var i gang med at foretage en meget stor kortlægning af de danske knopsvaner. Han stod også med det problem, at han fik en forfærdelig masse data,” fortæller Erik Hansen og med et glimt i øjet tilføjer han: ”Så var en af mine betingelser for at være med i det der, at jeg ikke bare ville sidde og være EDB-mand. Jeg ville med ud i felten. Og dermed kom jeg ud på Roskilde Fjord.”

Timer, dage og døde sild på fjorden

Ombord på Den Grimme Ælling sejlede Erik og kammeraten Pelle Andersen-Harrild rundt til de mange små øer og holme i Roskilde Fjord for at ringmærke, tælle og registrere fuglelivet. Det ene projekt tog det næste, og gennem fyre år fulgte Erik Hansen ynglefuglene på Roskilde Fjord.

”Fugletællingerne foregik ved, at vi sejlede rundt til samtlige holme og sov ombord og spiste ombord,” fortæller Erik. Ofte krydsede de Isefjorden om natten for at spare tid, og hele to gange, havnede kutteren på bunden af fjorden.

”Den blev så taget op af forsikringsselskabet, men da den havde været druknet anden gang, så sagde de forsikringen op,” griner Erik og fortæller om et par andre episoder, hvor vejr og motorstop skabte problemer – og forsinkelser, der resulterede i nogle forskrækkelser for de pårørende. ”Det var før mobiltelefonerne,” tilføjer Erik.

I stuen i Kornerup fortæller Erik Hansen med et ungdommeligt lys i øjnene. Flere gange må han grine højt ved minderne, fx da han erindrer, hvordan han i 1994 fik et par journalister fra TV2 Lorry med ud for at kigge på døde sild: ”I 1994 var jeg ude at sejle for at få strøm på batteriet, og i Lejre Vig var overfladen mere eller mindre dækket af sild, der lå og gispede efter vejret. Der var kommet bundvending. Det sker, når vi har de der algeforekomster, og der samtidig kommer et trykfald, fx et tordenvejr. Så bruser ilten op, og så bliver der fuldstændig iltfattigt. Da tænkte jeg, at det er sgu for sjovt til, at det skal gå tabt, så jeg ringede ind til TV2 Lorry. Men jeg havde en mistanke, så jeg smuttede ind til fiskehandleren og købte et kilo frisk sild. Og da vi senere kom sejlsende med kameramand og hvad ved jeg, ja, der var jo ikke en sild at se. Men rundt omkring langs kysten, der sad jo skarver og sølvmåger og ræbende af forædelse! Men ilten var kommet så meget tilbage, at jeg måtte have mine medbragte sild frem. Så kylede vi dem i vandet, og så blev TV2 Lorrys seere forsynet med det, vi kalder den højere sandhed!”

Rotterne kommer

I løbet af sine fire årtier på Roskilde Fjord har Erik Hansen både samlet minder og viden, og han har set, hvordan en positiv udvikling i antallet af ynglefugle pludselig kan vende.

”Efter 10 års forløb toppede bestanden med cirka 20.000 ynglepar på holmene. Men i 1986-87 kom der en meget stor invasion af rotter på nogle af holmene. Det var med angreb på både voksne fugle og æg og unger. Vi fik ihjelbidt omkring 10.000 voksne fugle. De rotter, de væltede budgettet fuldstændigt,” fortæller Erik og tilføjer: ”Vi kom faktisk i en etisk konflikt der med vores natursyn, men det blev altså til, at vi tog parti for fuglene mod rotterne.” Dermed påbegyndtes arbejdet med at bekæmpe rotter så skånsomt som muligt på fjordens rotteplagede øer og holme.

Isfuglen kan opleves flere steder i nationalparken blandt andet ved Lavringe Å og Kornerup Å.

Nationalparken har i samarbejde med kommunerne Roskilde, Lejre og Frederikssund, Naturstyrelsen, Jagtforeningen Jyllinge Holme og Orbicon overtaget meget af det arbejde, som Erik var med til at sætte i gang, blandt andet arbejdet med at holde øer og holme fri for ræv og rotter, samt de årlige fugletællinger.

Erik Hansen har altid været interesseret i det store billede – hvordan antallet af ynglefugle går op og ned og hvad, der påvirker dette. Han har med egne øjne set, hvordan antallet af ynglefugle styrtdykker ved rotteinvasion, ræveangreb og sygdom, og hvordan forskellige arter påvirker hinanden, fx hvordan ankomsten af havørne til Roskilde Fjord fik en nært vedliggende skarvkoloni til at skrumpes ind.

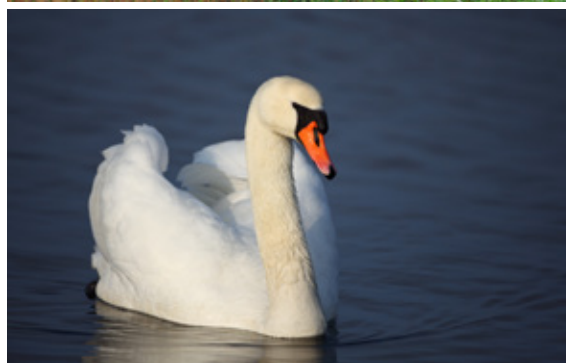
”Når en havørn har unger i reden, og der ved siden af ligger en skarvkoloni med store fede skarvunger, så er det altså søndagskyllingen, der er serveret! Så efter at have været oppe på omkring 800 par, så er vores skarvkoloni i dag på under 50 par. Det er ikke det, at havørnen har ædt dem alle sammen, men utrygheden ved at have en havørn som nabo, har gjort, at skarvkolonien er gået i bund,” fortæller Erik.

Roskilde Fjord Portalen samler al viden

Efter 25 års fugletællinger besluttede Erik Hansen, at det var tid til at samle de mange observationer og indsamlede data et sted, hvor alle kunne få adgang til det – og han oprettede Roskilde Fjord Portalen.

”På det tidspunkt var der sket en masse på EDB-området. Der var kommet internet, og der var kommet hjemmesider, og efter de 25 år udkom altså Roskilde Fjord Portalen i sin første version,” forklarer han. På Roskilde Fjord Portalen kan man finde rigtig meget viden om Roskilde Fjord og især om ynglefuglene. Siden den første version blev lanceret, er Roskilde Fjord Portalen blevet opdateret flere gange og de nye fugletællinger er lagt ind, blandt andet med støtte fra nationalparken. I dag foretages fugletællingerne af biologer fra Orbicon, og Eriks mange data har givet ophav til flere forskningsprojekter. Det er nemlig unikt at have hele 42 års fugletællinger fra samme område.

”Det er noget, man godt kan prale lidt af!” siger Erik Hansen og tilføjer: ”Ambitionen var jo sådan set at putte alle de data ind på en måde, som blev tilgængelig for gud og enhver mand.”

Biologer tæller fugle på Skovholmene i Borrevejle Vig (øverst).
Foto: Sam Christensen.
Knopsvane (nederst). Foto: Hans Henrik Erhardi.

Nationalparken foretog interviewet med Erik Hansen i begyndelsen af november 2019. Interviewet er blevet til en podcast i to dele, hvor du kan høre Erik fortælle om fugletællinger, fjordportalen, rottebekæmpelse, kongeriget Elleore og naturistøen Hyldeholm, flaskeposter og meget mere.

Erik Hansen døde i december 2019. Han efterlader sig en skat af viden om fuglene og fjorden, som er tilgængelig for alle på Roskilde Fjord Portalen.

PROJEKTET MANDS MINDE

I projektet Mands Minde interviewer nationalparken personer, som har et stort kendskab til området. Gennem film og podcasts bevarer og formidler vi de mange fortællinger, som udelukkende findes i disse menneskers erindringer. På nationalparkens hjemmeside kan du lytte til den første podcast og se de første film med blandt andre Hans-Ole Hansen, som grundlagde Sagnlandet Lejre, og gårdejer Karl Frandsen.

NATIONAL PARKEN SLIPPER KUNSTEN FRI

Kunsten skal bidrage til flere og anderledes natur- og kulturoplevelser i Nationalpark Skjoldungernes Land.

Tekst: Camilla van Deurs. Foto: INSP! Media, benandsebastian, Sigrid Moses-Jacobsen

Kunst vender tit verden på hovedet og får os til at se på det vi kender med nye øjne. Men hvad sker der, når vi møder kunst i naturen? Nationalpark Skjoldungernes Land har udarbejdet et kunstprogram, som kobler kunst og natur for at søge nye vinkler på kendte steder eller temaer.

NYE PERSPEKTIVER

Idéen bag kunstprogrammet er at undersøge, hvordan kunst kan bidrage med nye indfaldsvinkler og skærpe vores oplevelser af både natur, miljø, videnskab og kulturhistorie. Kunstprojekterne skal være med til at skabe ny viden, debat og engagement om nationalparkens arbejde, og få os til at stille spørgsmål om datidens og fremtidens natur og landskab.

De enkelte kunstprojekter udspringer af nationalparkens fem indsatsområder: Natur, Kulturhistorie, Friluftsliv, Formidling og Erhverv. Det betyder helt praktisk, at nationalparken inddrager kunstnere i arbejdet med at gøre natur- og kulturoplevelser tilgængelige, overraskende og attraktive for besøgende. Gerne på en bæredygtig måde. I nogle tilfælde fører det til stedsspecifikke opgaver, hvor kunstnere skaber værker om fx immateriel kulturhistorie, menneskets relation til naturen eller bidrager til at finde nye løsninger på friluftsfaciliteter.

SAMARBEJDER PÅ TVÆRS

Offentlig kunst i nationalparken skal forstås bredt som både fysiske værker af midlertidig og permanent karakter, samt i form af mere procesorienterede værker. En stor del af arbejdet er at få kunsten til at interagere med sine omgivelser og blive en del af stedet. Alle projekterne er derfor kendetegnet ved en bred involvering af interesser – fra lodsejere, kommuner og foreninger til universiteter, arkitekter og biologer, og processerne sker med stor respekt for naturen og stedet. En række kunstprojekter er nu lanceret og flere er på vej – dyk ned i tre af dem her i opslaget.

Kunstprogrammet er støttet økonomisk af både Statens Kunstfond, Det Obelske Familiefond, Friluftsrådet, 15. Juni Fonden og en række andre.

Tag selv ud til de offentlige kunstværker eller besøg gallerier og værksteder i nationalparken. Du kan finde dem i appen Nationalpark Skjoldungelandet eller i nationalparkens turfoder, som du kan hente på biblioteker, museer og turistinformationer.

3 kunstprojekter i naturen

TABBY // Roskilde Fjord

Billedkunstner og kok Søren Aagaard blev i 2019 inviteret til at skabe et værk til Fjordens Dag – en begivenhed om benyttelse og beskyttelse af Roskilde Fjord arrangeret af nationalparken. Han startede med at stille spørgsmålet: Når fjordens indhold af råvarer ændrer sig, hvad kan vi så spise og tilberede mad af i fremtiden? Resultatet blev kunstprojektet TABBY, der er en skulptur gennem sin form, koncept og æstetik og samtidig fungerer som en køkken-ø i naturen. Grundmaterialet i skulpturen er lokalt sand, sten, aske og østersskaller af samme art som dem, der engang fandtes i fjorden. Værket blev indviet med en mad-performance, hvor Søren Aagaard serverede en 3-retters menu med råvarer fra Roskilde Fjords fortid, nutid og fremtid.

NATUREN ER KONGE // Herthadalen

Kunstnerduoen benandsebastien er i 2021 krøbet ind under barken i en af Ledreborgs skove og har fundet frem til Herthadalen. Stedet som dannede ramme for de første store grundlovsmøder fra 1848 til 1940. Til at sætte fokus på Herthadalens historie vil kunstnerduoen skabe en midlertidig installation, hvor seksten træer omkranses af vitriner og hver får et skilt påsat med spørgsmål i relation til demokratiet. Ved at indramme træer i vitriner erstatter de museumsgenstande med naturen selv og indbyder til dialog om vores kultur og naturforståelse. Projektet er blevet til i samarbejde med Lejre Kommune Billedkunstråd og Ledreborg Gods.

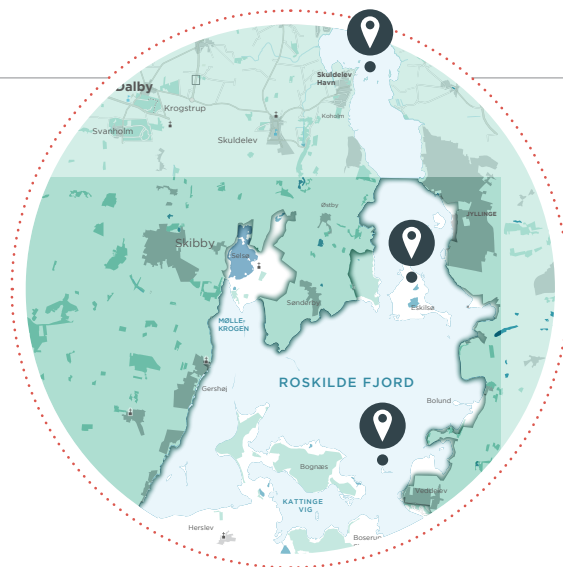

NORDISK DUFTSPIL // Selsø Slot

I 2020 kunne flere heldige deltagere for første gang nogensinde prøve Nordisk Duftspil i de smukke rammer på Selsø Slot. Duftspillet bliver oprindeligt kaldt KODO og er en japansk tradition, hvor man i stilhed nyder røgelsestræ og poesi. Inspireret af denne tradition skabte kunstner Sigrid Moses-Jacobsen en serie nordiske duftspil med udgangspunkt i lokal litteratur, natur og dufte. Selve seancen er omgivet af en vis mystik, og det er derfor kun de indviede, som ved hvad der foregik på Selsø Slot. Men historierne fortæller, at sanser blev afprøvet og naturforståelser udvidet.

KEND DIN Ø

Tekst: Nynne Sørgaard
Illustrationer: Eva Wulff

*I Roskilde Fjord finder du omkring 30 små øer og holme.
Hver lille ø har sine historier – her får du tre af dem.*

Foto: Eskilsø, Scanpix
Hyldeholm, Thomas Vestergaard
Elleø, Christina Gejel Nielsen

ELLEØRE

// Verdens mindste kongerige

I 1944 blev den lille ø ud for Veddelev købt af en gruppe lærere fra København og udråbt til kongerige. Det meste af året er kongeriget hjem for knopsvaner og andre fugle, men én uge hvert år vender det el-liske folk hjem for at fejre Elleugen. Det Elliske Rige har egen møntfod, frimærker, julemærker og tidszone. I midten af hovedstaden, Maglelille, ligger Kongens Gammeltovej, hvor flaget Ellebrog vajer. Riget har et væld af traditioner og ceremonier, som blandt andet udføres ved det årlige hofbal.

De første kendte beboere på Elleø var to løver tilbage i 1907. De blev sat ud i forbindelse med optagelserne til stumfilmen Løvejagten – og blev skudt som en del af filmens plot.

HYLDEHOLM

// Naturistøen

I 1936 forelskede Ejla og Søren Sørensens sig i den lille flade Hyldeholm ved Skuldelev. De lejede øen for at grundlægge Danmarks første naturistsamfund, Nordisk Solsport. Parret byggede og plantede, og med venners hjælp nåede holmen sin nuværende højde med masser af vegetation og en række små hytter, samt en lille både- og badebro og en idrætsplads på 20x40 meter til boldspil, gymnastik og bueskydning. I 1939 blev der placeret en stor elmast på øen under stor protest fra øens beboere, som dog senere tog masten til sig som udspringstårn. I 1947 fik foreningen, Nordisk Solsport, mulighed for at købe øen, og den har været i foreningens eje lige siden.

På øen gælder to regler:
Ingen spiritus og ingen tobak.
Man kommer på øen i par eller familier.

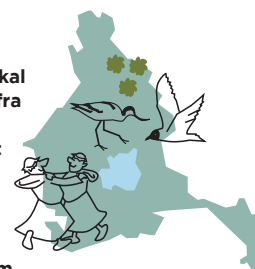

ESKILSØ

// Fuglenes ø

Eskilsø er med sine 1,4 km² fjordens største ø, og den eneste ø med faste beboere. Øen har et rigt fugleliv med blandt andet klyder, fjord-terner, strandskader og viber, og ofte får øen besøg af havørne, der har hjem lige overfor i Østskoven. I 1100-tallet lå et munkelovst på Eskilsø. Munkene brugte efter sigende mere tid på at brygge øl og danse kædedans med de lokale piger, end på at synge lovsange. Biskop Absalon satte en stopper for dette og i 1165 dannedes en Augustinerorden på øen. Klosteret var kun i funktion frem til 1175. I dag kan ruinen af kor og kirkeskib opleves.

Adgang til Eskilsø skal ske via molen, hvorfra tre spor fører rundt på øen. For overfart til Eskilsø: Kontakt øens beboere og aftal nærmere på eskilsoe1@gmail.com

"For mig er det helt utænkeligt ikke at have hund. De har været mine følgesvende siden jeg var barn, og de har trofast sørget for, at jeg altid kommer ud og får oplevelser, der fylder mig med meget godt. Som ejer er jeg meget bevidst om racens drive og tilpasser mine ture dertil. Jeg har altid mine hunde i snor, når vi er ude på tur, for jeg vil ikke have, at de jager fuglene op."

LIV LOUISE HOLM PÅ TUR MED SAGA OG ASK

MIG OG MIN HUND

*Værn om fugle og andre dyr
og få store naturoplevelser
med hunden i snor.*

Tekst: Nynne Sørgaard
Foto: Martin Kunzendorf

Strandskaden er en af de ynglefugle, der lægger sine æg direkte på jorden.

Foto: Sam Christensen

Solveig Jonasson, ornitolog og bestyrelsesmedlem i Nationalpark Skjoldungernes Land, samt grundlægger af lokalgruppen DOF Roskilde. Foto: Lars Kimer

Lise Lotte Christensen, adfærdskonsulent, Dansk Kennel Klub

Siden corona-pandemien fik tag i Danmark, er der kommet flere mennesker i naturen. Det viser tal fra både Friluftsrådet og Naturstyrelsen. Samtidig er der ifølge Dansk Kennel Klub kommet flere hunde i de danske hjem. Det undrer ikke adfærdskonsulent Lise Lotte Christensen fra Dansk Kennel Klub, som selv oplever, at der er mange fine oplevelser at hente med en firbenet følgesvend ved sin side.

”Det er noget helt særligt at opleve naturen med et andet levende væsen. Hundens sanser er meget bedre end vores, og jeg bliver altid nysgerrig, når min hund pludselig stopper op og lugter intenst eller følger et spor henover stien. Dens rovdyrinstinkter ligger lige under pelsen, og det er spændende at se dens begejstring, dens ører og logrende hale,” fortæller Lise Lotte Christensen.

Netop hundens rovdyrinstinkt er også med til at begeistre naturvejleder Liv Louise Holm. ”Ask og Saga er jagthunde, og de er meget opmærksomme på vildt og fugle,” fortæller hun og tilføjer: ”Derfor er jeg også meget opmærksom på terrænet og på at holde hundene i snor. Det er ikke nemt at sætte instinkterne til side, når man er født til at jage.”

Lise Lotte Christensen er ligesom naturvejlederen opmærksom på at holde hunden i snor. ”Som hundeejere er vi bare nødt til at respektere lovgivningen, for den er til for en grund,” siger hun.

En snor redder fugleliv

I Nationalpark Skjoldungernes Land er der masser af store naturområder, vandreruter og stier, hvor du kan have hunden med på tur. Dog er det vigtigt at huske snoren, blandt andet fordi der i nationalparken findes et sårbart dyreliv og et unikt og sårbart fugleliv, fx omkring Roskilde Fjord. Her er antallet af ynglefugle gået væsentligt tilbage, og det bekymrer ornitolog Solveig Jonasson fra DOF Roskilde.

”Den indsats, som nationalparken gør for ynglefuglene med ræve- og rottebekæmpelse ude på fjordens små øer, den betyder meget. Men det gælder ikke der, hvor folk går tur. Vi oplever mange løse hunde blandt andet på den populære strækning mellem Roskilde og Boserup Skov og også andre steder ude langs fjorden,” siger hun.

”Det største problem med hundene er, at de løber rundt og stresser fuglene, så mange flygter fra deres rede. Det betyder to ting: At de voksne fugle ikke får den hvile, de har brug for, og at de forlader reden, og så er der hurtigt et kuld unger, der går tabt. Hvis du hele tiden bliver forstyrret, så opgiver du. Det er jo ikke bare en enkelt hund, der kommer. Det er mange hver dag,” forklarer Solveig Jonasson.

”Det gælder også i regnvejr, at hvis fuglen skræmmes væk, så bliver ungerne våde, og det kan de ikke tåle. De fryser ihjel, hvis voksenfuglen er for længe om at turde komme tilbage.”

Halemejsen yngler i krat.

Det er vigtigt, at du holder hunden i snor, når I er ude i nationalparken. Løse hunde har store negative konsekvenser for fugle og andet dyreliv. I hundeskove må hunden gerne løbe frit, hvis den er under din kontrol, dvs. at du kan kalde den til dig. Der er hundeskove i Himmelev Skov, Boserup Skov, Hyrdehøjskoven, Gulddysse Skov og Storskoven i Bidstrup Skovene ved Hvalsø.

Et rålam kan let komme galt af sted, når hunden ikke er i snor. Foto: Ole Malling

Det er ikke kun ude ved fjorden, at en hund nemt kan få snude i både æg og unger. ”På strandene yngler blandt andet klyde, strandkade og rødben. De yngler som jordrugende fugle, det betyder, at de bygger reden direkte på jorden,” forklarer Solveig Jonasson og fortsætter: ”Lidt længere inde på engen finder vi fx sanglærken og viben, som yngler på åbne arealer. De to arter er gået voldsomt tilbage de senere år. Midt inde i krattet yngler fx munk, gærdesmutte og halemejsse. Sender du en hund ind i et krat, så laver den stor ravage. Det samme gælder i skoven, hvor fugle som gulspurv, skovsneppe og nattergal bygger reder meget tæt på jorden. Andet dyreliv kan også let komme til skade, når hunden går løs, fx rålam og harekillinger og også de voksne dyr.”

Planlæg og leg med din hund

Hos Dansk Kennel Klub har Lise Lotte Christensen flere gode råd til, hvordan man får hunden motioneret samtidig med, at man tager hensyn til naturen, fuglelivet og andre mennesker ved at holde hunden i snor. Og det vigtigste er ifølge hende at planlægge hundens motion og tænke over, hvor og hvornår der er mulighed for at have hunden fri.

”Hvis du i dag og i morgen går en tur med hunden i snor, så kan du måske på tredjedagen mødes med nogle venner i en have eller en hundeskov, hvor hunden kan løbe uden line.”

Når turen foregår i snor, anbefaler hun at bruge en lang line, når det er forsvarligt. ”Det giver hunden lidt mere kontrolleret snuserum,” forklarer hun og tilføjer: ”En flexliner er okay at anvende, hvis der ikke er andre mennesker i nærheden. Vær især opmærksom på, at der kan opstå farlige situationer, hvis der fx kommer en mountainbiker, som ikke har set den lange line.”

Af andre gode råd anbefaler hun at bruge terrænet og lade hunden kravle under, hoppe over og balancere på fx træstammer, sten, bænke eller hvad der er langs ruten – som en slags natur-agility. ”Med en lidt længere line kan man også sagtens lege i sand eller i vandkanten, fx ved at kaste bolde og andre legesager lidt ud i vandet. Det giver ekstra motion at springe i knæhøjt vand,” forklarer hun.

Til sidst anbefaler Lise Lotte Christensen også at medbringe lidt foder eller legetøj og at indlægge stop på turen, hvor hunden får lov at søge efter gemte sager. ”Hunden får derved både rørt kroppen og brugt hjerne og snude til at analysere dufte og finde frem til godbidderne,” slutter hun.

Hvad er Skjoldungedage?

Skjoldungedage er tre dejlige dage i Nationalpark Skjoldungernes Land for børn med særlige behov. En klasse tog for eksempel på tur hver tirsdag i tre uger i træk. Turene gik enten til Tadre Mølle, Selsø Slot eller Boserupgård Naturcenter. Turene blev gennemført af erfarne natur- og kulturvejledere i samarbejde med en mindfulnesslærer. Formålet med Skjoldungedagene var at give eleverne gode læringsoplevelser ude i naturen og kulturhistorien – og at styrke børnenes trivsel og det sociale fællesskab i klassen. Samtidig var det håbet, at turene kunne give lærere og pædagoger lyst til at arbejde mere med udeskole.

Interview med Cand. mag. Christian Freese.

Hvad har du undersøgt?

Jeg har undersøgt, hvad et tiltag som Skjoldungedagene kan gøre for sårbare børns trivsel og fællesskab. Først og fremmest på de dage, de var ude. Tilgangen var aktiv deltagerobservation og aktionsforskning – og elever, lærere, naturvejledere og koordinator var medundersøgere.

A photograph of a group of people, including children and adults, wading through a shallow stream in a lush forest. They are wearing dark waders and holding wooden sticks for support. The scene is filled with green foliage and trees, creating a natural and serene atmosphere.

SKJOLD UNGE DAGE

I efteråret 2020 afholdt Nationalpark Skjoldungernes Land i samarbejde med Roskilde, Lejre og Frederikssund kommune 100 Skjoldungedage for specialskolebørn og børn fra skoler i udsatte områder. En del af turene blev fulgt af Cand. mag i Psykologi Christian Freese, som arbejder med naturens betydning for mennesker via økopsykologi og miljøpsykologi. I et interview fortæller Christian Freese om sine iagttagelser og findings.

Tekst og foto: Malene Bendix

Skjoldungernes installationskunst ved Lerskrænten i Boserup.
Foto: Liv Louise Holm.
Bueskydning ved Tadre Mølle. Foto: Malene Bendix.

TADRE MØLLE

Tadre Mølle dannede rammen om tre Skjoldungedage. Første dag var temaet "Korn, mel og mølle". Børnene tærskede korn, huggede brønde til bål og bagte pandekager. Anden dag satte fokus på "Landskabets dannelse og vandets kræfter". Klassen udforskede Elverdamsdalens kilder, lærte om vandmøller og undersøgte vandets kræfter ved selv at gå i åen. Den tredje dag var temaet "Stenalder og flintesmedning". Her fandt børnene flint i åen og lærte at slå flinteredskaber, snitte brummere og skyde med bue. Natur- og kulturvejleder Søren Moses stod for turene i samarbejde med mindfulness lærer Isabel Lohmann. Tadre Mølle blev venligt udlånt af ROMU, Den Selvejende Institution Tadre Mølle og Tadre Møllens Venner.

BOSERUPGÅRD NATURCENTER

Boserupgård Naturcenter dannede rammen om Skjoldungedage for børn fra Nordvangskolen og Hedebo skolen. Naturvejleder Louise Liv Holm stod for tre spændende dage. Den første dag stod den på vild mad. Eleverne dissekerede fasaner og stegte fuglene over bål med fladbrød og vilde urter. Den anden dags tema var landart. Her udtrykte børnene sig gennem kunst, undersøgte naturens former og kreerede mandala ved Lerskrænten. På tredje dag samlede eleverne affald langs fjorden og fandt mikroplast i fisk. Boserupgård Naturcenter og Roskilde Kommune gik ind i et samarbejde med nationalparken om forløbet.

Hvad er din hovedkonklusion?

Jeg oplevede klart øget trivsel og fællesskab blandt alle de klasser, som jeg var på tur med. De tre naturvejledere skabte helt enestående situationer og oplevelser for børnene på de tre helt særlige steder ude i nationalparken. Der var flere fællestræk. Så snart klassen stod ud af bussen, blev alle inviteret med ind i et særligt univers præget af stedet og kyndigt vejledt af naturvejlederen. Sanser blev stimuleret fra starten – og åbnede børnene for at tage udfordringen op med de skabende, undersøgende aktiviteter, som fulgte. Der var glæde og stolthed over at lære nyt, mestre og få små ting med hjem. Fællesskabet som var i fokus i alle aktiviteter. Og så var der naturen, som skabte en smuk, forskelligartet og rolig ramme om det hele.

Hvad tror du den type oplevelser gør ved børnene?

Jeg tror det vækker noget i dem, som er i os alle. En naturlig glæde ved det at være menneske og føle, at man er den del af noget større – naturen. At man hænger sammen med resten af verden. Jeg tror ikke at børn eksplicit tænker over det. Men de føler det. Derudover ligger der noget vigtigt i at klare en udfordring – fx at gå i en å, lave bål, varme vand til te. Det giver en erfaring med at være fælles om at kunne klare sig, som børnene kan tage med hjem.

Hvad betød det, at en klasse fik tre dage på samme sted?

Det var godt, at Skjoldungedagene foregik samme sted – og tydeligt at børnene fra gang til gang fik udviklet en følelse af ejerskab i forhold til stedet. Det gav sammen med naturvejledernes rutiner en tryghed og ro, som gik fint i spænd med udfordringerne fra aktiviteterne.

Hvordan oplevede du lærernes samarbejde med naturvejlederne?

Samarbejdet mellem naturvejledere og lærere var vigtigt. Naturvejlederen tog kontakt til lærerne før turen, så samtalen mellem dem var startet, når de ankom. Og så blev Skjoldungedagenes afvikling et fælles projekt. Lærerne virkede som klasserumsledere – de kendte børnene og kunne hjælpe med at holde styr på klassen. Det var vigtigt for lærerne, at naturvejlederne tog styring på Skjoldungedagene. Generelt har evalueringer og tilbagemeldinger fra lærerne været meget positive. De ytrer en lyst til selv at arbejde videre med udeaktiviteter.

Hvad gør naturen ved børnene?

Børnene indtræder i et socialt rum, hvor de oplever en naturlig relation til naturen, som i dagligdagen kan blive undertrykt. Vi behøver ikke at opfinde noget nyt. Den personlige relation til naturen ligger i os alle sammen. Den skal bare genfindes ved, at vi skræller nogle lag af og bruger vores sanser og krop til at komme tilbage til naturen. Det er så enkelt, som at sidde ved bål som man selv har hugget brændet til, efter at have set det lille egetræ spire oppe i skoven. At forstå sig selv i en sammenhæng, hvor man opløser vores sædvanlige subjekt/objektive forståelse af naturen – og ser sig selv som en del af den.

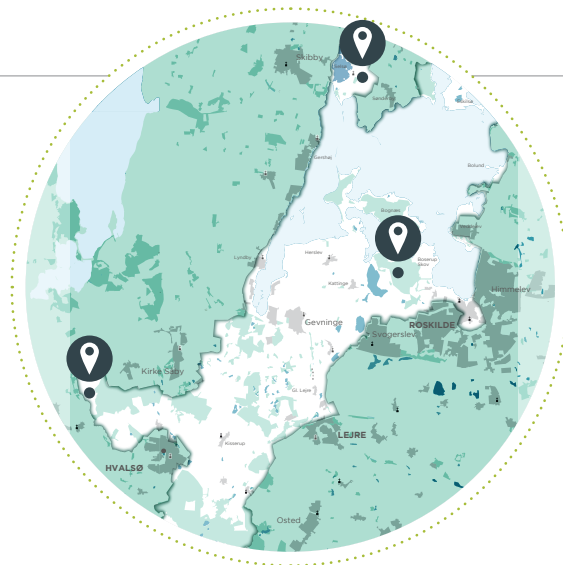
Hvad gør det at mærke sig selv som en del af naturen ved os i en moderne verden?

Det kan først og fremmest være problematisk. Hvis vi føler os forbundet med naturen vil det medføre en sorg over den måde, vi behandler naturen på i vores tid. Det vil afføde en naturlig stillingtagen til klodens tilstand. Mere undervisning ude i naturen vil potentielt kunne skabe en generation, som ikke kun vil udnytte naturen, men som har en relation og oplever, at vi mennesker ikke er de eneste levende i den her virkelighed. Vi er omgivet af bevidsthed, af liv, væren, natur. For vores børn vil det kunne skabe et positivt fællesskab med vores verden. Og en lyst til at beskytte den natur, som vi selv er en del af.

Hvad tror du Skjoldungedage kan – set i det store perspektiv?

Økopsykologien beskæftiger sig med, hvad menneskets frakobling fra naturen gør ved os mennesker. Hvordan det medfører en fremmedgørelse, som gør os stressede og ulykkelige. Derfor tror jeg at tiltag som Skjoldungedage og generel understøttelse af udeskole vil kunne fremme øget trivsel. Især hvis arbejdet i naturen både giver plads til en naturvidenskabelig – objektiv – tilgang til naturen, og til en filosofisk, psykologisk – subjektiv – tilgang til naturen. Som Skjoldungedagenes invitation ind i både naturfaglige og mytiske universer.

Find Christian Freeses forskningsrapport og hele dette interview på nationalparkens hjemmeside.

Har coronakrisen givet os et nyt syn på naturen?

Coronaen har givet os en unik mulighed for at genoverveje vores samfundsopfattelse. Mange mennesker har også under coronakrisen oplevet glæde ved, at kunne bevæge sig ud i naturen, når alt andet var lukket. Vi må håbe, at coronakrisen kan få os til at vise naturen og vores samhørighed med den påskønnelse, ved at sætte lige så meget turbo på at finde løsninger på klima- og biodiversitetskrisen – og give plads til den vigtige debat om, hvordan vi lever mere i pagt med vores planet.

Skjoldungedagene blev udviklet og koordineret af Nationalpark Skjoldungernes Land i samarbejde med Lejre, Roskilde og Frederikssund Kommuner. Projektet blev støttet af Undervisningsministeriets pulje for sårbare børn i en coronatid.

SELSØ SLOT

Selsø Slot dannede rammen om tre Skjoldungedage på plænen foran slottets gamle billethus. Kulturvejleder Hanne Hvass og mindfulnesslærer Isabel Lohmann havde planlagt tre dejlige dage med æbler, bål, snittekunst, lerbrænding, ild og hulebygning. Hver dag startede fra P-pladsen ved Selsø Kirke med en sansetur til den gamle møllesten og videre gennem skoven og ned til bålpladsen. Eleverne fik også lov at gå på opdagelse og dyrke yoga og mindfulness i det gamle slot. Herregårdsmuseet blev venligt udlånt af Selsø Slots fondsbestyrelse og Selsø Slots Venner.

Man siger, at kunstnere altid har været eksperter i at finde de flotteste og mest interessante områder i verden – netop fordi de bruger naturen og landskabet som inspiration til nye værker gang på gang. Nationalpark Skjoldungernes Land er et af de områder, som igennem alle tider har lokket kunstnere til, og de store skove, fjordens strandenge, de små landsbyer og ikke mindst domkirkebyen Roskilde går igen som motiver i mange malerier. Vi er fulgt i malernes fodspor og zoomer ind på fem værker af nationalparkens billedskønne landskaber – måske genkender du motiverne fra din baghave?

Tekst: Ida Lehrman Madsen og Camilla van Deurs. Foto: Tim Krat.

I skovens dybe stille ro

Vi er gået af Skjoldungestien til Boserup Skov, der er én af to store offentlige skove i nationalparken. Størstedelen af skoven er løvskov, og det er da også præcis en bøgeskov, som kunstner Edward Weie har malet i 1914. På dette tidspunkt var Weie indlagt på Sct. Hans Hospital og var derfor tæt på skoven. Som han skriver i et brev: "For øvrigt er jeg begyndt at male lidt ovre i Boserup Skov (..) Motivet er saa morsomt: solbelyste Træstammer, en Vej gennem Skoven (...) Paa den Maade gaar Tiden; og saaledes glemmer jeg ogsaa bedst mine egne Bekymringer".

I Weies farverige modernistiske motiv befinder vi os midt i den grønne bøgeskov på en solrig sommerdag. Solens stråler skaber et flimrende lys imellem træstammerne, på skovbunden og i trækronerne. Det varierende lys forstærkes af de mange penselstrøg i forskellige farver, som bygger motivet op i et hav af små billedflader, der tilsammen danner selve motivet. Tegneren i venstre hjørne er måske en kollega, som er på besøg, eller også har Weie indsat sig selv som en friluftsmaler i skoven. Vi går på en af de mange skovstier i Boserup og når til den østlige del, hvor der i dag er en stilleskov. Det er nemt at forestille sig Weie sidde på en af de store sten og nyde lysets dansen mellem stammerne i skovens dybe stille ro.

*En tegner en solskinsdag
i Boserup Skov,
af Edward Weie, 1914.
Foto: Privat*

BILLED SKØNNE

*Gå i malernes fodspor gennem
nationalparkens landskaber*

»

"Jeg er begyndt at male lidt ovre i Boserup Skov (..) Paa den Maade gaar Tiden; og saaledes glemmer jeg ogsaa bedst mine egne Bekymringer" - Edvard Weie

*"Roskilde Fjord. Vinter." af L.A. Ring, 1920.
Foto: Andreas Elkjær, Rings Venner / Bruun Rasmussen.*

*"Udsigt mod Roskilde fra et husmandssted"
af Jørgen Roed, 1832-36. Foto: Ida Lehrman Madsen,
Statens Museum for Kunst.*

Ud i det blå

Vi følger Skjoldungestien på en lille omvej for at nå ud og få udsigten over Roskilde Fjord. Nu står vi i Kællingehaven med direkte kig over vandet mod Veddelev. Maleren L.A. Ring (1854-1933) har skildret netop dette genkendelige sted med fjordlandskabets strandengsvegetation i forgrunden og det lave farvand med fastlandet i horisonten. Ring er især kendt som realist og symbolist og er en af hovedpersonerne i Det Moderne Gennembrud i dansk kunsthistorie.

"Nu har jeg længe nok boet i et hul og vil gerne op i højden", er den kendte spøgfulde kommentar, som Ring begrundede sin flytning fra Baldersbrønde til Roskilde med i 1914. Her fik han bygget en stor villa til sin familie på toppen af Sankt Jørgensbjerg med udsigt over de gamle hustage, fjorden og udkig til Domkirken. Et par år efter købte han yderlige et lille hus neden for haven, som i dag rummer besøgscenteret L.A. Rings Atelier. Dengang tog Ring ofte sit staffeli på ryggen og vandrede ud i gaderne på Sankt Jørgensbjerg, hvor han fandt adskillige motiver i det uspolerede område med de gamle huse. I dette motiv har lyset lokket ham ud i naturen, og hvem kan fortælle ham det? På en kold og frisk dag er det nemt at fortabe sig i himlens spejling i fjorden, og ser du bort fra havnen og den lidt tættere bebyggelse i Veddelev, så ligner Roskilde Fjord sig selv her 100 år efter.

Fra land til by

Vi vender vandrestøvlerne sydpå igen ad Skjoldungestien og når ud i det åbne land omkring Svogerslev, hvor vi spejder ind mod Roskilde i håb om at få udsigt til Roskilde Domkirke. Netop et sted her vest for byen har været inspiration til et værk af kunstneren Jørgen Roed (180-1888) i 1832-36. I maleriets forgrund ligger en lille landejendom med stråtag. Her står en kvinde og mand og arbejder, og bag dem går en pige med kvæg igennem en indhegning. I horisonten ses Roskilde Domkirke, romantisk indrammet af store træer, og toner sig over markerne og byen. Roed var en af dansk guldalders bedste malere og dette værk emmer af landlig idyl. Ligesom mange andre kunstnere på denne tid drog han ud i det danske landskab flere gange for at male arkitektoniske bygningsværker, men også det landlige liv i den nationalromantiske ånd, som dominerede starten af 1800-tallet. Kunsten skulle dengang være en hyldest til Gud, konge og fædreland, og det må man sige, at dette maleri er et godt eksempel på.

Ved Margretehåb et par hundrede meter fra Skjoldungestien finder vi det vejsving, som sandsynligvis har inspireret Jørgen Roed. Udsigten er nærmest som dengang for snart 200 år siden med et husmandssted i forgrunden, grønne træer og enge og så Roskilde Domkirke som kronen på værket i horisonten.

De bølgende bakker

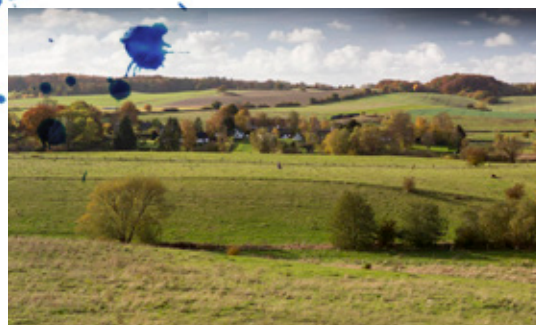
Med mange kilometer i benene er vi nu landet midt i istids-landskabet omkring Gl. Lejre. Navnet Vilhelm Hammershøi (1864-1916) er nået længere ud over landets grænser end nogen anden dansk malers, og de flestes tanker ledes hen på malerier af stuer med åbne døre, vinduer og høje hammerslag på auktioner. Men han malede også flere landskabsmalerier, hvor han fandt sin inspiration fra sommerture med til ældre gårde rundt omkring på Sjælland, som han tog til med sin hustru Ida. På sin egen helt stilfærdige måde har Hammershøi skildret dette karakteristiske bakkede åbne landskab. Horisontlinjen er lav, så den blå himmel med små hvide skyer fylder en stor del af motivet over de bakkede marker med klynger af skov. Motivet er malet i en meget afdæmpet farveskala, som er typisk for netop Hammershøi. Går du fra Gl. Lejre op ad bakken mod Sagnlandet på en varm sommerdag, hvor støvet løfter sig bag dig og solen får dig til at misse med øjnene, så er det næsten som at stå i Hammershøis maleri.

Smukke linjer i landskabet

Vi har nu retning ad Skjoldungestien ned mod Lejre station, hvor vi følges på vej ad de store karakteristiske lindetræer, der udgør den ene ende af Ledreborg Allé. Alléen er Danmarks længste allé, og for mange også den smukkeste – og illustratoren Svend Otto S. (1916-1996) har også ladet sig inspirere af den. I denne ene af tegningerne fornemmer man, hvordan alléen nærmest fortsætter i det uendelige. Svend Otto S. er særlig kendt for sine eventyrlige, fortællende og hyggelige illustrationer i mange børnebøger. I 1965 bosatte han sig i Gl. Lejre, og i nationalparkens herregårdsmiljø omkring Ledreborg Slot fik han også rig mulighed for at dyrke sin særlige interesse og evne for at tegne gamle træer.

Her ender vores tur i malernes fodspor – med masser af foto i kameraet og en fornemmelse af at være kommet lidt tættere på nogle af de danske kunstnere, som har gået i området.

Du kan selv gå i malernes fodspor på Skjoldungestien fra Roskilde til Lejre - en tur på ca. 20 km.

*"Landskab fra Lejre" af Vilhelm Hammershøi, 1905.
Foto: Ole Malling, Stockholm Nationalmuseum.*

*"Ledreborg Allé" af Svend Otto S.
Foto: Udgivelsen 'Billedfortælleren',
Ole Malling*

*5 partnere fortæller om natur, friluftsliv, gastronomi
og kultur i Nationalpark Skjoldungernes Land*

VORES NATIONAL PARK

Tekst: Nynne Sørgaard
Foto: Martin Kunzendorf

RUNE OG GABRIEL

// restauratør og kok, Gershøj Kro

Hvad beskæftiger I jer med? Jeg, Gabriel, er uddannet kok og har tidligere arbejdet på mange forskellige Michelin-restauranter, blandt andet i Malmø, Tyskland og på Noma i København. Rune er den store restauratør med egen sushikæde. Nu har vi overtaget Gershøj Kro, som vi skal drive videre. Der skal ikke ske store ændringer – vi kører ligeså hårdt på med den gode service, som vi ved, at Camilla har gjort før os. Vi renoverer lidt, og så vil vi køre mere fransk bistrostil, men stadig med god klassisk kromad, som fx wienerschnitzel, rødspætte, ål og smørrebrød.

Hvorfor beskæftiger I jer med netop dette? Det er vores helt store drøm! Rune har drømt om at have sin egen kro, og jeg har drømt om at have min egen restaurant siden jeg havde egen restaurant i New York. Ingen af os havde været her før, men da vi kom herop og så stedet, var vi ikke i tvivl. Vi har snakket med mange ældre lokale, som har været her at spise som børn. Stedets historie er spændende!

Hvordan bruger I selv nationalparken i jeres hverdag? Vi bor begge i udkanten af Roskilde. Rune løber en del i området, og vi er begge glade for turen mellem Roskilde og Boserup Skov langs Roskilde Fjord. Naturen gør det hele meget bedre og smukkere, og vi havde aldrig købt Gershøj Kro, hvis ikke den lå lige ud til vandet. Så naturen betyder meget.

Én anbefaling til en oplevelse:

Det må være et besøg hos en af de mange gårde, der sælger lokalt producerede råvarer, fx kød og grøntsager. Også Skibby Røgeri, som vi samarbejder med, og som også sælger til private.

BJØRN // naturformidler og naturplejer, Bjørns Naturtjeneste

Hvad beskæftiger du dig med? Jeg tilbyder naturvejledning især med fokus på kulturlandskabshistorie, men også svampe, botanik og almen naturguidning i det hele taget. Det gør jeg både i mit firma, for Danmarks Naturfredningsforening og for Boserup Stævningslaug.

Hvorfor beskæftiger du dig med netop dette? Især for de gode oplevelsers skyld, men også i håb om at styrke interessen og viljen til, at vi som samfund og individer passer på naturen og ikke ødelægger mere end højst nødvendigt. Med biologisk dannelse kan vi blive bedre til at forstå, hvordan vi bedst gør det.

Hvordan bruger du selv nationalparken i din hverdag? Jeg tager på vandre- og cykelture, ror i kajak, går på svampejagt, fotograferer, botaniserer – og så laver jeg meget gerne naturpleje og hjælper med at sætte mere naturpleje i gang.

Én anbefaling til en oplevelse:

Det er jo umuligt at holde sig til én. Én anbefaling må være at tage på en kultur- og landskabshistorisk rundvisning på Sct. Hans hospitalsterrænet med en af de mange gode formidlere, der kender noget til historien og historierne. Det er spændende! En anden anbefaling er at deltage i et stævningsarrangement eller et andet arrangement med Boserup Stævningslaug og opleve, hvor fedt det er at gøre noget godt for naturen.

BIRGER // *kajak-entusiast og friluftsfremfører, Kajakmanden.dk*

Hvad beskæftiger du dig med? Som partner i nationalparken arbejder jeg med oplevelser i kajak. Jeg laver kurser, udlejning og guidede ture for grupper.

Hvorfor beskæftiger du dig med netop dette? Det at undervise andre i det, som jeg synes er fedt, er i sig selv en kæmpe selvtilfredsstillelse. Når jeg underviser på kurser, er jeg også med til at sætte et lille frø, som hos nogle bliver til et lille træ - og hos andre et stort træ. Deri ligger den store glæde for mig: At give noget af min viden videre, som andre kan gøre brug af.

Hvordan bruger du selv nationalparken i din hverdag?

En kajakture i nationalparken er for mig et frirum til afslapning. Jeg ror kajak hele året, og fra vandlinjen nyder jeg synet af skoven og markerne. Hver årstid har sit helt eget særkende. Jeg nyder også dyrelivet. Her er virkelig mange smukke fugle, og det at sidde i kajakken og kigge rundt er ren balsam for sjælen. En af mine største oplevelser var for et par år siden, da en havørn fløj tæt henover mig og landede på Ringøen. Det var som at se en stor jumbojet lande. Historierne i hele området og under vandoverfladen er jeg også ret vild med - men om dem kan der skrives mange bøger!

En anbefaling til en oplevelse:

Sæt kajakken i ved Kattinge Værk og ro en tur rundt i Kattinge Vig. Her er så meget smukt at kigge på: Skovene, markerne, sandskredet, Ringøen og gode shelterpladser til pausen. Skal du have en på opleveren på fast grund, så vil jeg anbefale en mountainbike-tur i skoven med Hedeland MTB tours. Henrik, der ejer firmaet, er den perfekte guide, der på sikker vis viser skove og landskaber frem.

RIKKE // *godsejer og kulturhistorisk fremfører, Egholm Gods*

Hvad beskæftiger du dig med? Jeg driver Egholm Slot og Museum. På museet fremfører jeg historier om anden verdenskrig. Vi har bygget en lille gade, hvor man kan gå og kigge ind i husene. I hvert hus er der gang i et eller andet omkring besættelsen i Danmark. På slottet er vi i gang med at indrette en overnatningsmulighed i baronessens gamle værelse. Derudover fortæller jeg historier om slottet. Under det slot, som ligger her i dag, er ruinerne fra det første slot, som stammer fra ca. 1240.

Hvorfor beskæftiger du dig med netop dette? Min familie og jeg har igennem de sidste 30 år drevet Egholm Slot og Gods, og i 2012 åbnede vi et museum med min fars store samling af militær- og jagtgenstande. Jeg interesserer mig for lokalhistorie og fremføring.

Hvordan bruger du selv nationalparken i din hverdag?

Jeg bruger de forskellige vandrestier rigtig meget, især gåture omkring Ledreborg Slot nyder jeg meget. I 2020 købte jeg en kajak og bruger nu nationalparken på en ny måde. Jeg bruger mange af nationalparkens museer i min hverdag. Det kan være en shopping-tur i Roskilde, som starter i Lützhøfts Købmandsgård og ender i Roskilde Domkirke, hvor roen kan sænke sig før turen hjem.

En anbefaling til en oplevelse:

Min anbefaling går helt sikkert til Selsø Slot. Her ligger et helt specielt museum, som er autentisk og altid summer af fortiden. Det er et museum, som jeg vender tilbage til flere gange om året.

LARS, KATRINE OG STINE

// daglig ledelse og projektudvikling,
Sct. Hans Have

Hvad beskæftiger I jer med? Vi driver café, gartneri og butik og afholder kulturelle arrangementer. Det gør vi som en socialøkonomisk virksomhed med 35 ansatte, 100 frivillige og en gruppe patienter fra Psykiatrisk Center Sct. Hans. Vi har åbent i vores café, butik og gartneri lørdage, søndage og helligdage. I hverdagen kan du opleve en summende aktivitet af alle de mennesker, som er med til at holde og drive og udvikle stedet. Du er velkommen til at komme og blive frivillig hernede, hvis du har lyst til at være med.

Hvorfor beskæftiger I jer med netop dette? Det gør vi, fordi vores formål er at fremme mental sundhed og trivsel gennem natur, kultur og fællesskaber. Vi beskæftiger os med elementer, som understøtter det formål. Vi arbejder med begrebet "the need to be needed". De mennesker, der er tilknyttet stedet her, er dels patienter, der er indlagt over en årrække, og dels frivillige og ansatte. Fælles for os er, at vi har brug for, at der er behov for os. At komme med i et fællesskab og at kunne bidrage, betyder rigtig meget.

Hvordan bruger I selv nationalparken i jeres hverdag? Vi bruger faktisk alle sammen stierne. Fx Skjoldungestien og andre vandruter i hele området.

Én anbefaling til en oplevelse:

Herslev Bryghus har en rigtig hyggelig gårdbutik og café, som vi alle kan lide at besøge. Det er også en virksomhed, som man ikke kan andet end at være imponeret af. I det hele taget hele samarbejdet ude i Kattinge også med Mikkel Friis chokolade, Birthesminde Pølser og Kattinge Kraut. Hele det madfællesskab omkring Herslev Bryghus er en anbefaling, vi kan give videre.

VIL DU
VÆRE PARTNER?
Nationalparken indgår
partnerskaber med lokale
aktører, der udvikler oplevelser
af en høj kvalitet. Gennem gensidigt samarbejde får nationalpark-partnere lokalt netværk, muligheder for kompetenceløft, samt en platform for formidling og markedsføring.

Foto: Werner Karrasch / Vikingeskibsmuseet

TAG UD PÅ OPDAGELSE

// og støt dit lokalområde

Corona-krisen har ramt oplevelsesbranchen hårdt. I Nationalpark Skjoldungernes Land har besøgsstederne og de selvstændige turudbydere brug for alt den støtte, de kan få efter et hårdt år. Du kan hjælpe ved at invitere venner og familie med ud og opleve nationalparken. Tag fx en tur på Vikingeskibsmuseet og sejl ud på fjorden i et vikingeskib. Gå på opdagelse i Lejres historie på Lejre Museum og oplev den imponerende kongehal i Sagnlandet Lejre. Flyv mellem trætoppene hos Ledreborg Fly High eller dyk ned i fjordens historie på Frederikssund Museum. Der er 24 besøgssteder i nationalparken, og dit besøg gør en forskel.

Du kan også tage på tur med en af nationalparkens formidlere. Sejl ud på Roskilde Fjord i kajak eller ro afsted på stand up paddle board. Eller sus gennem skoven på en mountainbiketour. Tank op på en af de lokale caféer og restauranter, der ligger i idylliske omgivelser i nationalparkens smukke natur. Find masser af inspiration på nationalparkens hjemmeside, på nationalparkens bookingportal og i appen Nationalpark Skjoldungelandet.

5 nye oplevelser

Øen er beklædt med træ i forskellige sorter og mønstre, den har afrundede kanter, greb til at komme op og sænkede fortøjningspullerter.

Hop ud på nye nationalpark-eventyr

Nationalparken arbejder med at udvikle et bæredygtigt friluftsliv i nationalparken. Det betyder, at der skal være plads til friluftslivet - uden at naturen tager skade. Læs mere om de fem projekter og om nationalparkens arbejde med at udvikle faciliteter til friluftslivet på www.nationalparkskjoldungernesland.dk

Tekst: Nynne Sørgaard og Mikkel Eeg. Foto: Henrik Jørgensen

FRILUFTS-Ø // Hvileplads ved Veddelev

Her er et tilbud til dig, der færdes ude på Roskilde Fjord i kajak, på surfbræt eller noget helt tredje. En flydende frilufts-ø ligger som en lækker tømmerflåde syd for den lille ø, Elleore. På øen kan du spise din medbragte mad, fotografere dine surfende venner eller tage et hvil og nyde udsigten, før turen går videre. Ved at hvile på frilufts-øen, undgår du samtidig at forstyrre fuglelivet på Elleore. Fuglene har brug for fred i yngletiden, som er fra 1. april til 15. juli. I denne periode må du ikke besøge Elleore - og heller ikke sejle nærmere end 50 meter. Bliver fuglene forstyrret, kan det have fatale konsekvenser for æg og unger. Den flydende frilufts-ø må du derimod gerne betræde i yngletiden. Den ligger ved Veddelev frem til efteråret.

NATUREVENTYR

// Gå et eventyr med ungerne

Nu kan du tage børnene med på eventyr syv steder i nationalparken. Natureventyr er målrettet de 3-8-årige og udspiller sig ude i naturen langs korte ruter. Kapitlerne i fortællingen låser sig op undervejs i appen Natureventyr. Find ruterne i appen.

Hos Fjordglimt kan du også opleve skiftende kunstudstillinger og arrangementer – se mere på www.fjordglimt-jyllinge.dk

Appen Nationalpark Skjoldungelandet viser vej ad Skjoldungestien gennem Rørmosen. Du kan også hente et splinternyt friluftskort over nationalparken på biblioteker, museer og turistinformationer.

FJORDGLIMT

// Jyllinges nye café og kulturhus

Besøg Fjordglimt ved fiskerihavnen midt i den gamle bydel. Lokale ildsjæle har istandsat bygningen, hvor der tidligere lå fjordmuseum, og nu er stedet igen åbent for besøgende. I caféen, som er drevet af frivillige, kan du besøge en nationalpark-port. Porten er et udstillingsrum, hvor du kan finde viden om nationalparken, fjordens fisk og fugle, og hvor lidt af det gamle fjordmuseum er bragt til live igen med fx fotografier og udstillingsgenstande.

Tag kaffen med ud i Fjordglimts have og nyd udsigten over fjorden til Lilleø fra en bæk eller gå ned ad bakken og se det udendørs klasselokale, som nationalparken etablerer i samarbejde med kunstner Hartmut Stockter. Her kan elever finde læ og ly, slå sig ned på bænke og låne grej til undervisningsforløb.

SPANG GENNEM RØRMOSEN

// Urørt skovstykke i Roskilde

Nu kan du gå tørskoet gennem Rørmosen. Strækningen på Skjoldungestien er nemlig blevet hævet lidt over jorden i form af en 250 meter lang gangbro – eller spang, som det også kaldes. Rørmosen er et fint skovstykke, som har ligget urørt i 25 år, og strækningen er derfor også kendt af vandrere for masser af mudder, væltede træer og områder med vand til anklerner.

Den nye spang gør turen mere tilgængelig og skaber fred og ro til dyrene i resten af skoven. Spangen er etableret i et samarbejde mellem nationalparken, Roskilde Kommune, Naturstyrelsen og Dansk Vandrelaug i Roskilde og med støtte fra Friluftsrådet.

SKÆRVESÆTNINGEN

// Mærk vikingerne ved Gl. Lejre

Mindst syv skibssætninger stod engang ved Gl. Lejre. Store sten var placeret, så de dannede omrids af skibe, og herfra sejlede de afdøde vikinger mod dødsriget. De engang hellige sten blev senere kløvet og brugt i byggeri – og i dag står kun én skibssætning tilbage. Nu er det dog muligt at se omridset af endnu en skibssætning: Ravnshøj Dyst. Træblokke oven på jorden markerer nænsomt omridset – området er nemlig ikke arkæologisk udgravet. Markeringen er gennemført i et samarbejde mellem Naturstyrelsen, Lejre Kommune, ROMU og nationalparken og med støtte fra Sagnlandet Lejres grundlægger, Hans-Ole Hansen.

Tag ud, tænd bål og lav mad som en viking

Vikings kokebog

Liv Louise Holm er naturvejleder i nationalparken og medforfatter til bogen "Vikings Kokebog". Her deler hun tre opskrifter på nem vikingemad, du kan lave over bål.

Tekst: Liv Louise Holm
og Nynne Sørgaard
Foto: Liv Louise Holm

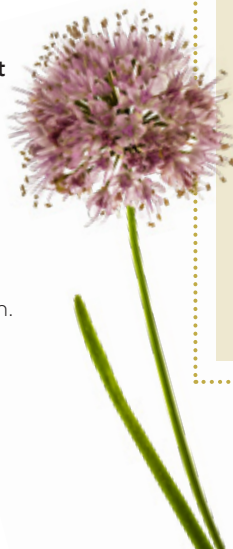

VIKINGE- FLADBRØD

Hvad skal du bruge?

1/4 liter lunken te med blandede urter
300-350 g melblanding – halvt hvedemel, halvt spelt
4 spsk. honning
Timian/dild efter smag
1 stor tsk. salt
2 spsk. olie
Evt. rist og bålhandske/grilltang

Sådan gør du: Bland alle ingredienserne sammen i en skål og ælt grundigt. Form fladbrød med hænderne og kast dem på en rist over ilden eller på en varm sten. Vend når de får farve – og spis dem lune!

BAGTE ÆBLER

Hvad skal du bruge?

5 æbler
1 tsk. kanel
200g grovhakkede nødder,
fx hassel, mandler eller valnødder
1-2 spsk. honning
Lidt groft flagesalt
1/2 liter fløde
Genbrugsfolie
En 4 liters frysepose
En ren sten eller mønt
Kniv, lille skål, skeer og skærebræt
Evt. en bålhandske eller grilltang

Sådan gør du: Skær æblerne over og fjern kernehus. Bland nødder, honning, salt og kanel og fyld det i æblerne. Pak æblerne ind i genbrugsfolie. Skub gløderne lidt ud til siderne, så der kommer en aflang fordybning og læg æblerne, så de hviler på den varme jord med gløder omkring. Lad stå i 10-20 min. Tjek æblepakkerne undervejs, hvis du er i tvivl. Hæld imens fløde og mønt/sten i en frysepose, pust luft i, bind knude og ryst indtil fløden bliver til flødeskum. Lad æblerne dampe lidt af og spis med en klat flødeskum.

ÆBLEFRISKOST

Hvad skal du bruge?

1 liter tykmælk
1 liter kærnemælk
Salt og peber
2 modne æbler i tern (1x1 cm)
Finthakkede urter, fx mynte, timian eller merian og vilde løg eller forårsløg.
Evt. ekstra drys, fx gederamsblomst, vilde roser, cikorie, katost eller friske urter
Tykbundet gryde og røreske

Sådan gør du: Hæld tykmælk og kærnemælk i en tykbundet gryde og varm det langsomt op til cirka 40-55 grader. Rør ikke i gryden imens. Når osten har samlet sig i bunden af gryden, kan vollen (det tynde) hældes fra. Tilsæt salt, friske urter og peber. Lad osten køle af, før du tilsætter æblerne – eller bland dem i den lune ost og server fx til fladbrød.

Brunflagermusen er Danmarks største flagermus. Dens krop er 7,5 cm lang og den har et vingefang på 35 cm. Brunflagermusen lever i skove og parker - og er en af de mest almindelige flagermus vi har. Den er fredet som alle de andre danske flagermus

FLAGERMUS EKSPERIMENTET

Det suser i de høje træer ved Ravnsholte i Bidstrup Skovene. Og selv om foråret er på vej, står vi og tramper lidt, for at holde varmen. Hans Baagøe, zoolog og Danmarks førende flagermusekspert og Hans Jessen, skovfoged i Naturstyrelsen Midtsjælland. De to har lovet at fortælle om deres flagermus-eksperimenter i Bidstrup Skovene. Humøret er højt og det er klart, for eksperimentet ser ud til at virke. "Skal vi ikke starte med at vise dem prøvehullet?" siger Hans Jessen og vinker os med ind i skoven.

Tekst: Malene Bendix.

»

Du kender sikkert flagermus. Det er de eneste pattedyr, som kan flyve aktivt. Måske har du oplevet dem suse gennem sommernatten i tasmørke skove, haver og parker.

FLYVENDE PATTEDYR

Mange flagermus lever af insekter, som de jager ved at sende korte, højfrekvente ultralydsskrik ud i mørket. Når lyden rammer en natsværmer, en myg eller et andet insekt, kan flagermusen opfange ekkoet med sine kæmpestore ører – og haps, gribe insektet i flugten. På den måde bruger mange flagermus lyd til at opspore deres byttedyr i mørket.

REVNER OG SPRÆKKER

”Jeg har hørt den bredørede flagermus her i området – og det er nyt,” fortæller Hans Baagøe, mens vi tramper igennem skovbunden. Om sommeren lytter Hans Baagøe efter flagermus med en ultralydsdetektor. Hver flagermus har særlige, karakteristiske ultralydsskrik, som han kan optage og genkende. Og da flagermus flyver om natten, er det en god måde at finde ud af, om en art er i et område. ”Den bredørede flagermus kan bedst lide revner og sprækker i træerne,” siger Hans Baagøe og peger på et gammelt bøgetræ: ”Her har vi lavet forsøg med at save dybe sprækker i træerne.” Vi kigger ind i de skrå spor fra en motorsav, men kan ikke se flagermus i dem lige nu.

GAMLE HULE TRÆER SØGES

På mange måder lever flagermus modsat af mennesker. De sover om dagen og jager om natten. Om vinteren, når insekterne er væk, går flagermus i dvale. De finder et frostfrit sted at hænge – sænker deres kropstemperatur til lige over omgivelsernes – og tærer på deres fedtlag til foråret kommer. Flagermus er fredede i Danmark og stærkt beskyttet af lovgivning, fordi de er truede arter. En af grundene til at de er presset, er mangel på levesteder. ”Hovedproblemet for flagermus i Danmark er, at skovbruget efterlader for få gamle, hule træer,” forklarer Hans Baagøe og peger rundt i skoven. ”Der er også for få rekrutter, altså træer, som vokser mærkeligt eller har skader, som med tiden kan blive til gamle hule træer. De træer har man typisk fældet, for at give plads til flere rette træer, som kan bruges til tømmer. Det er et problem for flagermusene, for de yngler i de

gamle hule træer om sommeren, hviler i hulerne forår og efterår – og sover deres vintersøvn i dem om vinteren. Man har gennem en del år forsøgt at komme problemet i møde ved at hænge kasser op til flagermusene, når man fældede de store træer. Kasserne skulle teoretisk fungere som hule træer, men det er vores erfaring, at flagermus sjældent yngler i dem,” fortæller Hans Baagøe.

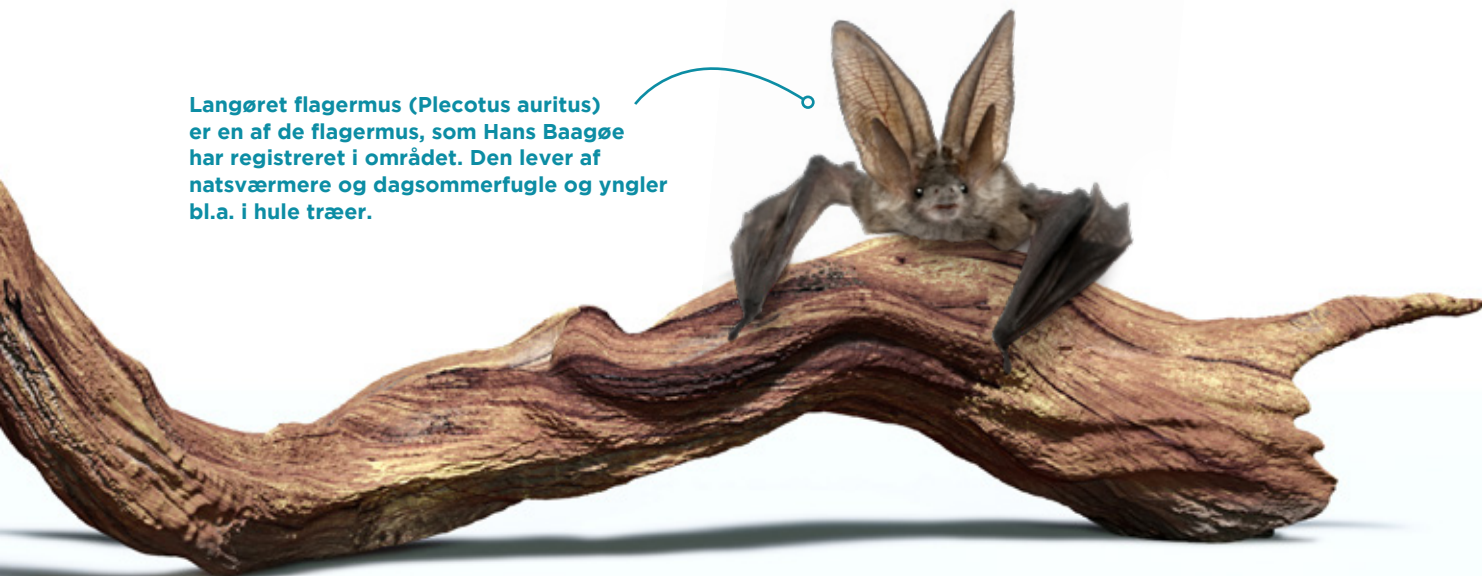
VETERANTRÆER

En del af Bidstrup Skovene er udlagt til urørt skov og her får mange gamle træer lov at blive stående. For at skabe flere veterantræer, dvs. træer som er ved at gå ud, har skovens folk gjort forsøg med at trække træer itu med traktor og spil. De gør det for at skabe levesteder for alle de fugle, dyr og planter, som lever i og af gamle døende træer og som er i fare for at forsvinde. Desværre har det vist sig, at de gængse måder at skabe veterantræer på ikke skaber de hulheder, som flagermusene har brug for. Det er det dilemma, som Hans og Hans forsøger at løse.

EKSPERIMENT HULE TRÆER

”I 2018 tænkte Hans Jessen og jeg, at vi ville eksperimentere med at skabe nogle hule træer og revner til flagermusene,” fortæller Hans Baagøe og sparker til nogle visne blade. ”Vi diskuterede, om det var muligt at skabe ordentlige forhold for flagermusene inde i de levende træer. Når hunnerne yngler, skal de kunne have deres nøgne unger dybt inde i træet, hvor der ikke er for store temperaturudsving – og hvor luftfugtigheden er lige tilpas. Det prøvede vi af her fra 2018. Efter det var jeg ude at lytte med min detektor – og til vores forundring fandt vi to arter af flagermus, som allerede var flyttet ind og yngede i træerne. Det er godt nok de mest almindelige, brun flagermus og dværgflagermus – men de yngler! Vi mangler at se de sjældne arter yngle, men jeg har med detektoren hørt, at der er flere sjældne arter i området, fx bredøret flagermus, langøret flagermus og frynseflagermus. I alt har jeg hørt ni arter i området – og syv vil potentielt kunne flytte ind,” fortæller Hans Baagøe.

Langøret flagermus (Plecotus auritus) er en af de flagermus, som Hans Baagøe har registreret i området. Den lever af natsværmere og dagsommerfugle og yngler bl.a. i hule træer.

PRØVEHULLET

Skovfoged Hans Jessen står med sin skruemaskine og venter ved noget, der ligner en lille dør i en gammel bøg: "Her er prøvehullet. Vi har udviklet det sammen med en skovarbejder, der kan klatre i træer," fortæller han. "Normalt er hullerne skåret fire til seks meter oppe i træerne, men prøvehullet sidder kun halvanden meter over jorden." Hans Jessen piller den barkede dør ud, så vi kan se, hvordan det lille team har designet det ideelle flagermus-bo. "For neden er der en revne og et hul, som flagermusene kan flyve ind og ud af," fortæller Hans Jessen. "Hvis vi tager døren af kan du se, at gulvet i hullet er skråt. Det er for at forhindre, at hulrugende fugle som musvitter hugger hullerne. De har nemlig brug for en lige flade til deres rede. Øverst har vi lavet en hulning, som skovarbejderen har skåret groft med sin motorsav. Her kan mange flagermus hænge tæt sammen og sove," fortæller Hans Jessen.

TÆNK SOM EN FLAGERMUS

"Det gælder om at tænke som en flagermus," griner Hans Baagø og fortsætter: "Vi skærer hullerne fire til seks meter oppe i træet, fordi de fleste flagermus kun bruger huller i stor højde. Der skal være plads til at de kan cirkle om træet, når de kommer hjem om natten. Og når de skal lette fra hullet, har fx brunflagermus brug for frit fald de første par meter, før de får opdrift under vingerne," fortæller Hans Baagø. "Det er heller ikke nok at skabe ét godt træ. Der skal mange til. Flagermus flytter nemlig rundt mellem træerne i et område. Hvis en flok hunner lever optimalt et sted, vil de vende tilbage til samme sted igen og igen. Derfor skal vi skabe flere hule træer. Og lade de gamle, hule træer og deres rekrutter stå."

SOVER DE?

Vi går op på en høj bakke og kigger ud over et skovområde, som er blevet gjort klar til skovgræsning. Der er skåret små flagermusdøre højt oppe i flere af træerne. Det var her brunflagermus ynglede sidste år. Hans Baagø tager sit lytteudstyr frem og peger den retningsbestemte mikrofon op mod et af de høje træer. Selv om det er vinter, kan man af og til høre flagermus "snakke" på en lun dag. Vi lytter. Det suser i de store træer. Hans fløjter svagt og laver sære flagermuslyde med munden. Stadig stille. Måske er der ingen hjemme. Eller også sover de endnu derinde. Hængende i fødderne med hovedet ned. I flagermus-eksperimentet i træet.

Foto 1: Hans Baagø lytter med sit udstyr. Foto 2 og 3: I den urørte skov "veteraniserer" skovens folk nogle træer, for at skabe flere levesteder for arter, som lever i hule træer. De kalder teknikken her for "lagkage-veteranisering". Hans Baagø (tv.) og Hans Jessen (th.) viser det prøvehul til flagermus, som er skåret i et bøgetræ. Foto: Martin Kunzendorf.

BRUN FLAGERMUS
// *Nyctalus noctula*

BREDØRET FLAGERMUS
// *Barbastella barbastellus*

DVERGFLAGERMUS
// *Pipistrellus pygmaeus*

FORVALTNINGSPLAN FOR FLAGERMUS

**Nationalpark
Skjoldungernes
Land er i samarbejde
med Naturstyrelsen
i gang med at udarbejde
forvaltningsplaner for
flagermus i området.
Læs mere på
nationalparkens hjemmeside.**

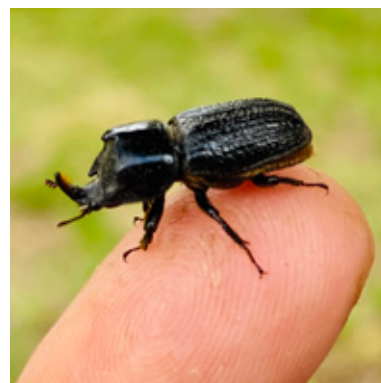
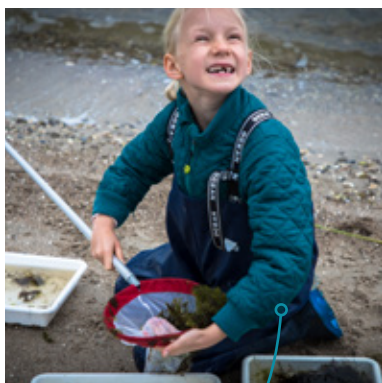
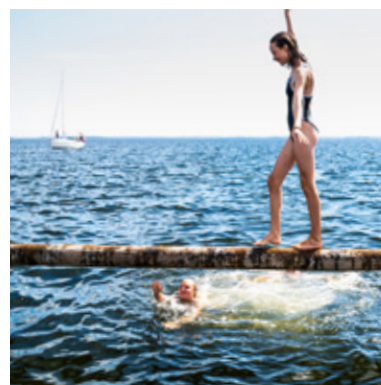

TAG PÅ OPDAGELSE I NATIONAL PARKEN

Nationalpark Skjoldungernes Land rummer en mosaik af naturperler, kulturspor og er fuld af historier. Du kan udforske nationalparken på egen hånd eller følges med en formidler. Rigtig god sommer!

Tekst: Camilla van Deurs

Foto: Sofie Clauson-Kaas, Martin Kunzendorf, Andreas Elkjær, Liv Holm

FIND UD PÅ EGEN HÅND

Forår, sommer, efterår og vinter - nationalparken er tilgængelig hele året rundt! Få ideer til aktiviteter for store og små både ved vand til lands og måske i luften på nationalparkens hjemmeside, her i magasinet eller i vores trykte kort-foldere.

BOOK EN GUIDE TIL DIN TUR

I nationalparken har vi mange dygtige formidlere, som kender områdets natur og kulturhistorie som deres egen bukselomme. Du kan booke dem til ture, foredrag og friluftaktiviteter i hele nationalparken. Find information på nationalparkens hjemmeside og tag direkte kontakt til den enkelte formidler for aftale om tid, sted, indhold og pris.

ET UNIVERS AF OPLEVELSER

På nationalparkens nye booking-platform kan du finde guidede ture, oplevelser og arrangementer inden for både natur, outdoor, kultur, historie og meget andet.

Find alle nationalparkens arrangementer og ture eller book en af oplevelserne udbudt af nationalparkens samarbejdspartnere på www.nationalparkbooking.dk

FØLG NATIONALPARKEN

// @nationalparkskjoldungernesland

Find nationalparkens foldere og turkort digitalt på hjemmesiden eller ude hos besøgssteder, turistkontorer og på biblioteker.

KOM UD

// i nationalparken

I nationalparkens app finder du et interaktivt kort med beskrivelser af udflugtsmål, besøgssteder, overnatning, stier, shelters, havne og meget andet.

Hent appen 'Nationalpark Skjoldungelandet' gratis i App Store eller Google Play.

RIS OG ROS // skriv til os...

Har du spørgsmål eller er særligt interesseret i en af historierne? Er der noget du savner eller undrer dig over? **Så skriv meget gerne til os!**

Tilmeld dig nationalparkens nyhedsbrev via hjemmesiden og hold dig opdateret!

SEKRETARIATETS MEDARBEJDERE

Du finder nationalparksekretariatet i den tidligere forpagterbolig, Christinalyst, på Ledreborg Slot. Her arbejder i alt ti medarbejdere med at udvikle Nationalpark Skjoldungernes Land ud fra "Nationalparkplan 2017-23". Vi arbejder med projekter inden for natur, landskab, friluftsliv, kulturhistorie, formidling, undervisning, turisme og meget mere.

SEKRETARIATETS MEDARBEJDERE:

Fra venstre
Anders Bülow
Thomas Vestergaard-Nielsen
Mikkel Eeg
Henrik Paabye
Camilla van Deurs
Malene Bendix
Sofie Clauson-Kaas
Nynne Sørgaard
Louise Liv Holm

KONTAKT

NATIONALPARK SKJOLDUNGERNES LAND

LEDREBORG ALLÉ 2A
DK-4320 LEJRE
+45 9359 7090

npskjold@danmarksnationalparker.dk
nationalparkskjoldungernesland.dk

